
דוחות כספיים

וסקירה על מערכות התשלומים
והסליקה

לשנת 2011

זכויות היוצרים בפרסום זה שמורות לבנק ישראל.
הרצה לצטט רשאי לעשות כן, בתנאי שיציין את המקור.

סדר: יחידת ההוצאה לאור, בנק ישראל

עיצוב: יחידת ההוצאה לאור, בנק ישראל

נדפס בישראל

בדפוס מאור וולך, ירושלים

ISSN 1565-3250

מס' קטלוגי 601643

www.bankisrael.gov.il

התוכן

	פרק א'	הדוחות הכספיים לשנת 2011
5		דוח רואי החשבון המבקרים
6		מאזן ליום 31 בדצמבר 2011 (ה' בטבת התשע"ב)
8		דוח רווח והפסד לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2011
9		דוח על השינויים בהון העצמי לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2011
11		ביאורים לדוחות הכספיים לשנת 2011
	פרק ב'	דברי הסבר לדוחות הכספיים לשנת 2011
33		השינויים המרכזיים בדוחות הכספיים
37		ניתוח השינויים המרכזיים בדוחות הכספיים והגורמים להם
	פרק ג'	סקירה על מערכות התשלומים והסליקה לשנת 2011
55		ההתפתחויות העיקריות בשנת 2011
58		מערך התשלומים בישראל – נתונים לשנת 2011

טלפון 02 531 2000
פקסימיליה 02 531 2044
אינטרנט www.kpmg.co.il

סומך חייקין
רחוב הרטום 8, הר-החוצבים
תא דואר 212
ירושלים 91001

הנדון: דוח רואי החשבון המבקרים לנגיד ולמועצה המנהלית של בנק ישראל

ביקרנו את המאזנים המצורפים של בנק ישראל (להלן - הבנק) לימים 31 בדצמבר 2011 ו-2010 ואת דוחות רווח והפסד והדוחות על השינויים בהון העצמי לכל אחת מהשנים שהסתיימו באותם תאריכים (להלן - הדוחות הכספיים) המופיעים בעמודים 6 עד 31. דוחות כספיים אלה הינם באחריות המועצה המנהלית, הנגיד, המנכ"ל והממונה על החשבות של הבנק. אחריותנו היא לחוות דיעה על דוחות כספיים אלה בהתבסס על ביקורתנו.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל, לרבות תקנים שנקבעו בתקנות רואי חשבון (דרך פעולתו של רואה חשבון), התשל"ג - 1973. על פי תקנים אלה, נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצעה במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון שאין בדוחות הכספיים הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מידגמית של ראיות התומכות בסכומים ובמידע שבדוחות הכספיים. ביקורת כוללת גם בחינה של כללי החשבונאות שיושמו ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על ידי הנהלת הבנק וכן הערכת נאותות ההצגה בדוחות הכספיים בכללותה. אנו סבורים שביקורתנו מספקת בסיס נאות לחוות דעתנו.

לדעתנו, הדוחות הכספיים הנ"ל משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את מצבו הכספי של הבנק לימים 31 בדצמבר 2011 ו-2010 ואת תוצאות פעולותיו והשינויים בהון העצמי של הבנק לכל אחת מהשנים שהסתיימו באותם תאריכים, וזאת בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים בישראל (Israeli GAAP) בהתאמה לפעילות המיוחדת של בנק מרכזי, כמפורט בבאור 1א'.

סומך חייקין
רואי חשבון

22 במרס 2012

סומך חייקין, שותפות ישראלית וחברה ברשת KPMG של פירמות עצמאיות המאוגדות ב-KPMG International Cooperative ("KPMG International") ישות שוויצרית.

ליום 31 בדצמבר		
2010	2011	ביאור
		נכסים
		נכסים במטבע חוץ
		נכסים במטבע חוץ בחו"ל
		2
229	1,017	חשבונות עובר ושב
20,399	8,455	פיקדונות לזמן קצר
224,308	254,235	ניירות ערך סחירים
1,767	15,393	ניירות ערך שנרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר
-	917	מכשירים פיננסיים נגזרים
5,850	6,964	3 קרן המטבע הבין-לאומית
252,553	286,981	סך כל הנכסים במטבע חוץ בחו"ל
		נכסים אחרים במטבע חוץ
117	126	4 אשראי לממשלה
252,670	287,107	סך כל הנכסים במטבע חוץ
		נכסים במטבע מקומי
19,672	19,595	5 ניירות ערך סחירים
168	141	6 אחרים
19,840	19,736	סך כל הנכסים במטבע מקומי
		נכסים אחרים
926	923	7 מוסדות כספיים בין-לאומיים
278	296	8 רכוש קבוע
1,204	1,219	סך כל הנכסים האחרים
273,714	308,062	סך הכול
הביאורים לדוחות הכספיים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.		

(מיליוני שקלים חדשים, סכומים מדווחים)

ליום 31 בדצמבר

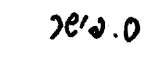
2010	2011	ביאור
		התחייבויות והון
44,828	48,975	שטרי כסף ומעות במחזור
		התחייבויות במטבע חוץ
		התחייבויות במטבע חוץ לחו"ל
882	-	מכשירים פיננסיים נגזרים
-	884	התחייבויות אחרות
882	884	סך כל ההתחייבויות במטבע חוץ לחו"ל
		התחייבויות אחרות במטבע חוץ
1,228	2,008	פיקדונות הממשלה
1,541	2,410	פיקדונות התאגידים הבנקאיים
4,890	5,190	מוסדות כספיים בין-לאומיים
7,659	9,608	סך כל ההתחייבויות האחרות במטבע חוץ
8,541	10,492	סך כל ההתחייבויות במטבע חוץ
		התחייבויות במטבע מקומי
12,979	10,568	פיקדונות הממשלה
99,857	129,438	פיקדונות התאגידים הבנקאיים
134,909	121,532	מק"ם
4,356	5,115	התחייבויות אחרות
252,101	266,653	סך כל ההתחייבויות במטבע מקומי
305,470	326,120	סך כל ההתחייבויות
2,204	19,313	חשבונות שיערוך
		הון הבנק
3,985	3,985	הון מניות וקרן שמורה
(37,945)	(41,356)	יתרת הפסד
(33,960)	(37,371)	סך כל הון הבנק (גירעון)
273,714	308,062	סך הכול

חזי כאלו

מנכ"ל וממלא מקום הממונה
על החשבות ומערכות התשלומים

דן פרופר

יו"ר המועצה המינהלית

סטנלי נישר

נגיד הבנק

22 במארס 2012

דוח רווח והפסד

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2011 (מיליוני שקלים חדשים, סכומים מדווחים)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

2010	2011	ביאור
		הכנסות ריבית
2,959	2,787	19 מנכסים במטבע חוץ בחו"ל
1,022	776	20 מהממשלה
8	15	21 אחרות
3,989	3,578	סך כל הכנסות הריבית
		הוצאות ריבית
4	9	22 בגין התחייבויות במטבע חוץ לחו"ל
3,500	6,197	23 לבנקים ולציבור
328	625	24 לממשלה
130	161	25 אחרות
3,962	6,992	סך כל הוצאות הריבית
27	(3,414)	הכנסות (הוצאות) ריבית נטו
		הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות
(69)	255	26 מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים
(17,562)	498	27 מהפרשי שערים
211	(13)	28 שונות
(17,420)	740	סך כל ההכנסות (ההוצאות) הפיננסיות האחרות
(17,393)	(2,674)	הפסד מפעולות פיננסיות
(53)	(34)	הוצאות על הדפסת כסף וטביעת מעות
(528)	(706)	הוצאות הנהלה וכלליות
103	3	הכנסות אחרות
(17,871)	(3,411)	הפסד לשנה

הביאורים לדוחות הכספיים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוח על השינויים בהון העצמי

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2011
(מיליוני שקלים חדשים, סכומים מדווחים)

סך כל ההון העצמי	יתרת הפסד	הון מניות וקרן שמורה	
(16,089)	(20,074)	3,985	יתרה ליום 1 בינואר 2010
(17,871)	(17,871)	-	הפסד לשנה
(33,960)	(37,945)	3,985	יתרה ליום 31 בדצמבר 2010
(3,411)	(3,411)	-	הפסד לשנה
(37,371)	(41,356)	3,985	יתרה ליום 31 בדצמבר 2011
הביאורים לדוחות הכספיים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.			

ביאורים לדוחות הכספיים לשנת 2011

1. עיקרי המדיניות החשבונאית

א. דברים כלליים

הדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים בישראל (Israeli GAAP), תוך התאמתם לפעילות המיוחדת של בנק מרכזי, כפי שמקובל גם בבנקים מרכזיים אחרים. הנושאים העיקריים, שהוצגו בהתאם לכללי החשבונאות המקובלים בבנקים מרכזיים, הם:

- (1) חשבונות שיערוך – כמפורט להלן בסעיף יג.
- (2) דוחות על תזרימי המזומנים – כמפורט להלן בסעיף כ.

ב. הגדרות

בדוחות כספיים אלה:

- (1) **הבנק** – בנק ישראל.
- (2) **מדד** – מדד המחירים לצרכן שמפרסמת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- (3) **סכום מותאם** – סכום נומינלי היסטורי, שהותאם למדד בגין חודש דצמבר 2003, על פי הוראות גילויי דעת 23 ו-36 של לשכת רואי החשבון בישראל.
- (4) **סכום מדווח** – סכום המותאם למועד המעבר (31 בדצמבר 2003), בתוספת סכומים בערכים נומינליים שנוספו לאחר מועד המעבר ובניכוי סכומים שנגרעו לאחר מועד המעבר.
- (5) **דיווח כספי נומינלי** – דיווח כספי המבוסס על סכומים מדווחים.
- (6) **שווי הוגן** – הסכום שבו היה אפשר לרכוש או למכור נכס (ליטול או לפרוע התחייבות) בעסקה שוטפת בין צדדים הפועלים בהתאם לרצונם.

ג. דוחות כספיים בסכומים מדווחים

- (1) בחודש אוקטובר 2001 פרסם המוסד הישראלי לתקינה בחשבונאות את תקן חשבונאות מס' 12 בדבר "הפסקת ההתאמה של דוחות כספיים". בהתאם לתקן זה, ובהתאם לתקן חשבונאות מס' 17, שפורסם בחודש דצמבר 2002, הופסקה ההתאמה של הדוחות הכספיים לאינפלציה ביום 1 בינואר 2004.
- (2) הבנק ערך את דוחותיו הכספיים בעבר על בסיס המוסכמה של העלות ההיסטורית, ללא התחשבות בשינויים בכוח הקנייה של המטבע הישראלי. בדוחות הכספיים לשנת 2005 מספרי ההשוואה לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2003 חושבו מחדש על בסיס העלות ההיסטורית המותאמת למדד המחירים לצרכן, כנדרש על פי תקן חשבונאות מס' 12 לצורך המעבר לדיווח לפי סכומים מדווחים. הסכומים המותאמים ליום 31 בדצמבר 2003 שימשו נקודת מוצא לדיווח הכספי הנומינלי החל מיום 1 בינואר 2004. תוספות וגריעות במהלך התקופה נכללו בערכים נומינליים.

- (3) סכומי הנכסים הלא-כספיים אינם מייצגים בהכרח את שווי המימוש או את השווי הכלכלי העדכני, אלא רק את הסכומים המדווחים של אותם נכסים.
- (4) בדוחות הכספיים "עלות" משמעותה עלות בסכום מדווח.

ד. עקרונות הדיווח

- (1) מאזנים:
 - א. פריטים לא כספיים (בעיקר רכוש קבוע והשקעות המוצגות על פי העלות) מוצגים בסכומים מדווחים.
 - ב. פריטים כספיים מוצגים במאזן בערכים נומינליים לתאריך המאזן.
 - ג. המאזן מוצג על פי המבנה המקובל בבנקים מרכזיים בעולם.
- (2) דוחות רווח והפסד:
 - א. הכנסות והוצאות הנובעות מפריטים לא-כספיים (כגון פחת, הוצאות והכנסות מראש), או מהפרשות הכלולות במאזן, נגזרות מהתנועה בין הסכום המדווח ביתרת הפתיחה לבין הסכום המדווח ביתרת הסגירה.
 - ב. יתר רכיבי דוח הרווח וההפסד (כגון הכנסות הריבית והוצאות הריבית) מוצגים בערכים נומינליים.
- (3) דוח על השינויים בהון העצמי:

חוק בנק ישראל החדש נכנס לתוקפו ביום 1 ביוני 2010, ובמועד זה בוטל חוק בנק ישראל, התשי"ד-1954.

על פי סעיף 76 לחוק בנק ישראל התש"ע-2010, בתום שלושה חודשים מתום כל שנה יעביר הבנק בפועל לממשלה רווחים בהתאם להוראות אלה:

 - א. אם ההון יעמוד על שיעור של 2.5 אחוזים או יותר מסך הנכסים, יועבר לממשלה סכום השווה לרווח הנקי, בניכוי יתרת העודפים אם היא שלילית.
 - ב. אם ההון יעמוד על שיעור העולה על אחוז אחד מסך הנכסים, אך פחות מ-2.5 אחוזים מסך הנכסים, יועבר לממשלה סכום השווה ל-50 אחוזים מהרווח הנקי, בניכוי יתרת העודפים אם היא שלילית.
 - ג. אם ההון יעמוד על שיעור של אחוז אחד או פחות מסך הנכסים, לא יועברו רווחים.

הבנק רשאי לרשום קרנות הון הנובעות מכללים חשבונאיים, ובלבד שיתרת הרווח הנקי שלא הועברה לממשלה כאמור לעיל, תצטרף ליתרת עודפים ולא תוכר כפריט הוני אחר, אלא אם כן הוסכם אחרת בין הנגיד לבין שר האוצר.

בהתאם להוראות אלה, נכון ליום 31 בדצמבר 2011, לא נוצרה חבות להעברת כספים לממשלה.

ה. השימוש באומדנים

בעריכת הדוחות הכספיים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים נדרשת הנהלת הבנק להשתמש באומדנים והערכות לגבי עסקות או עניינים אשר השפעתם הסופית על הדוחות הכספיים איננה ניתנת לקביעה מדויקת בעת עריכת הדוחות. אף שהאומדנים או ההערכות נעשים לפי מיטב שיקול הדעת של ההנהלה, ההשפעה הסופית של עסקות או עניינים כאמור עשויה להיות שונה מזו של האומדנים או ההערכות לגביהם.

1. הכרה בהכנסה

הכנסות והוצאות נזקפות לדוח הרווח וההפסד על בסיס צבירה. רווחים או הפסדים ממומשים הנובעים ממטבע חוץ ומניירות ערך במטבע מקומי ובמטבע חוץ מועברים לדוח הרווח וההפסד. רווחים או הפסדים אלו מחושבים על בסיס העלות הממוצעת של היתרות באותו הנכס.

רווחים לא-ממומשים אינם מועברים לדוח הרווח וההפסד אלא נזקפים במאזן לחשבון שיערוך. הפסדים לא-ממומשים מועברים לדוח הרווח וההפסד, לאחר קיזוז רווחים שלא מומשו באותו הנכס. הפסדים אלו נובעים מהפער בין העלות הממוצעת של נכס לבין השווי ההוגן שלו. הפסדים לא-ממומשים מניירות ערך במטבע חוץ, מניירות ערך במטבע מקומי או ממטבע חוץ מסוים לא מקוזזים כנגד רווח לא-ממומש מניירות ערך או ממטבעות חוץ אחרים. הפסדים שהוכרו בדוח הרווח וההפסד לא יקוזזו כנגד רווחים לא-ממומשים שייצברו בעתיד.

2. ניירות ערך

ניירות ערך במטבע חוץ

ניירות ערך סחירים במטבע חוץ מוצגים במאזן לפי שוויים ההוגן לתאריך המאזן. השווי ההוגן של ניירות ערך שיש להם מחיר מצוטט מתבסס על מחירי השוק. ניירות ערך שאין להם ציטוט משוערכים על פי נתונים המתקבלים ממקורות חיצוניים.

העלות המותאמת של ניירות הערך היא ערכם הנקוב בתוספת הריבית, הפרשי ההצמדה ויתרת הפרמיה או הניכיון שטרם הופחתה. הפרמיה או הניכיון מופחתים על פני התקופה שממועד רכישת נייר הערך ועד למועד פדיונו.

ההפרש שבין העלות המקורית של ניירות הערך לבין ערכם הנקוב בתוספת הריבית ויתרת הפרמיה או הניכיון שטרם הופחתה, נזקף לדוח הרווח וההפסד.

הפרשי הצמדה למדד המתפרסם בחו"ל שנצברו על הקרן וטרם מומשו, וכן ההפרש שבין השווי ההוגן של ניירות הערך לבין עלותם המותאמת נזקפים לחשבון שיערוך במאזן.

הכנסות הריבית והפחתות הפרמיה או הניכיון נזקפות לדוח הרווח וההפסד על בסיס צבירה, ומוצגות בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל".

הכנסות מממשות ניירות ערך מוצגות בסעיף "הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות – מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים".

יתרת ההפסד הלא-ממומש נזקפת לדוח הרווח וההפסד בסוף השנה ומוצגת בסעיף "הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות – מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים".

ניירות ערך במטבע מקומי

ניירות ערך ממשלתיים סחירים במטבע מקומי מוצגים במאזן לפי שוויים ההוגן לתאריך המאזן. ההפרש שבין העלות המקורית של ניירות הערך לבין ערכם הנקוב, בתוספת הריבית ויתרת הפרמיה או הניכיון שטרם הופחתה, נזקף לדוח הרווח וההפסד.

הפרשי הצמדה למדד שנצברו על הקרן וטרם מומשו, וכן ההפרש שבין השווי ההוגן של ניירות הערך לבין עלותם המותאמת, נזקפים לחשבון השיערוך במאזן.

הכנסות ריבית מניירות ערך במטבע מקומי והפחתות הפרמיה או הניכיון נזקפות לדוח הרווח וההפסד על בסיס צבירה, ומוצגות בסעיף "הכנסות ריבית מהמשלה".

יתרת ההפסד הלא-ממומש נזקפת לדוח הרווח וההפסד בסוף השנה ומוצגת בסעיף "הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות – מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים".

ח. מוסדות כספיים בין-לאומיים

קרן המטבע הבין-לאומית

ההשתתפות של בנק ישראל בקרן המטבע הבין-לאומית, בניכוי ההתחייבויות בגין ההשתתפות, מוצגת במאזן בצד הנכסים בסעיף "קרן המטבע הבין-לאומית".
הלוואות שניתנו לקרן המטבע הבין-לאומית במסגרת הסדר ה-NAB, והחזקות הבנק בזכויות משיכה מיוחדות (SDR Holdings - Special Drawing Rights Holdings) מוצגות במאזן בצד הנכסים בסעיף "קרן המטבע הבין-לאומית". (ראו ביאור 3.)
ההתחייבות בגין זכויות המשיכה שהוקצו על ידי קרן המטבע הבין-לאומית מוצגת בסעיף "מוסדות כספיים בין-לאומיים" בצד ההתחייבויות.

יתרות בגין מוסדות כספיים בין-לאומיים אחרים והשקעה במניות ה-BIS (Bank of International Settlements)

ההשתתפות של בנק ישראל במוסדות כספיים בין-לאומיים כוללת השתתפות ראשונית בהון המוסדות הבין-לאומיים ותשלומי השתתפות נוספים בגין הגדלות ההון של מוסדות אלו. ההשתתפות של בנק ישראל במוסדות הכספיים הבין-לאומיים האחרים מוצגת בסעיף "מוסדות כספיים בין-לאומיים" בצד הנכסים לפי העלות במטבע ההשתתפות, מתורגמת לשער החליפין במועד ביצוע העסקה. ההתחייבות למוסדות כספיים בין-לאומיים מוצגת בסעיף "מוסדות כספיים בין-לאומיים" בצד ההתחייבויות.

ט. רכוש קבוע

- 1 הנכסים הקבועים מוצגים על בסיס העלות בניכוי פחת שנצבר. העלות כוללת הוצאות הניתנות לייחוס ישיר לרכישת הנכס.
- 2 שיפורים ושכלולים נזקקים לעלות הנכסים, ואילו הוצאות החזקה ותיקונים נזקפות לדוח הרווח וההפסד עם התהוותן.
- 3 הפחת מחושב לפי שיטת הקו הישר, על בסיס משך השימוש המשוער של הנכסים:
מבנים – 50 עד 67 שנים;
כלי רכב – 6.5 שנים;
מחשבים – 4 שנים;
ציוד – 10 שנים.
- 4 תוכנות שאינן חלק אינטגרלי מהחומרה המתייחסת אליהן מוצגות במסגרת הרכוש הקבוע על בסיס העלות ומופחתות בקו ישר על פני ארבע שנים.
- 5 רכישות של רכוש קבוע שסכומן אינו מהותי נזקפות לדוח הרווח וההפסד.

י. שטרי כסף ומעות במחזור

שטרי כסף ומעות במחזור שהונפקו על ידי הבנק מבטאים את התחייבות הבנק כלפי המחזיקים בהם. ההתחייבות מוצגת במאזן הבנק לפי הערך הנקוב.

יא. מילווה קצר מועד

יתרת המילווה קצר המועד (להלן: מק"ם) המוצגת במאזן הבנק מבטאת את מחיר הפדיון של המילווה שבידי הציבור, בניכוי יתרת הניכיון שטרם הופחתה. מק"ם שנמכר מהממשלה לבנק ישראל אך טרם נמכר לציבור אינו כלול ביתרת המק"ם.

המק"ם מונפק לתקופה של עד שנה. סכום הניכיון הוא ההפרש בין מחיר הפדיון של המילווה לבין התמורה ממכירתו לציבור. הניכיון מופחת על כפי התקופה שממועד הנפקת המק"ם ועד למועד פדיונו. הוצאות הפחתת הניכיון בגין יתרת המילווה שבידי הציבור מוצגות בדוח הרווח וההפסד בסעיף "הוצאות ריבית לבנקים ולציבור".

יב. התחייבויות בגין זכויות עובדים

בגין כל ההתחייבויות הקשורות ליחסי עובד מעביד ישנן עתודות מתאימות על פי דין, הסכם, נוהג וציפיות ההנהלה. ההתחייבות לפנסיה ולתשלומי פרישה מחושבת על ידי אקטואר מומחה בשיטת הערכה של ההטבות הנצברות ובהתחשב בהסתברויות על בסיס ניסיון העבר. שיעור ההיוון של העתודות הוא בהתאם לשיעורו בהוראות המפקח על הבנקים, ושיעור עליית השכר בעתיד מוערך על ידי ההנהלה. ההפרשה לחופשה מחושבת על בסיס צבירת ימי חופשה ליום 31 באוקטובר והשכר הקובע לפדיון חופשה לתאריך המאזן. ההפרש בהתחייבות הנובע מההפרש בין צבירת ימי חופשה ליום 31 באוקטובר לבין צבירתם ליום 31 בדצמבר אינו מהותי. (ראו ביאור 14).

יג. חשבונות שיערוך

חשבונות השיערוך כוללים רווחים לא-ממומשים מהפרשי שער על היתרות הנקובות במטבע חוץ ורווחים לא-ממומשים בגין הצמדה למדד ושיערוך של ניירות ערך סחירים במטבע מקומי ובמטבע חוץ לשוויים ההוגן.

חשבונות השיערוך מנוהלים בנפרד לכל פריט (מטבע, נייר ערך) ומועברים לדוח הרווח וההפסד בעת מימוש אותו פריט או חלק ממנו. אין קיזוז בין סוגי פריטים שונים.

יתרת ההפסד בחשבונות השיערוך, הנובעת מהפרשי הצמדה והפרשי מחירים בניירות ערך במטבע מקומי ובמטבע חוץ ומהפרשי שערים ביתרות הנקובות במטבע חוץ, מועברת בסוף השנה לדוח הרווח וההפסד. (ראו גם סעיף ו' לעיל).

יד. מטבע חוץ

הנכסים וההתחייבויות הנקובים במטבע חוץ, או צמודים למטבע חוץ, מוצגים בשקלים חדשים לפי השערים היציגים שפרסם בנק ישראל לתאריך המאזן.

ההכנסות וההוצאות במטבע חוץ כלולות בדוח הרווח וההפסד לפי השערים היציגים ששררו ביום הערך של ביצוע כל פעולה.

הפרשי שער מהתאמת הנכסים וההתחייבויות עקב שינויים בשערי החליפין כוללים הפרשי שערים ממומשים ולא-ממומשים.

הפרשי שערים לא-ממומשים נזקפים לחשבונות השיערוך במאזן לגבי כל מטבע חוץ בנפרד. הפרשי שערים ממומשים מועברים לדוח הרווח וההפסד כשהם מחושבים על בסיס העלות הממוצעת של היתרות באותו מטבע. המימוש נבחן בנפרד לגבי נכסים במטבע חוץ והתחייבויות במטבע חוץ לכל חודש קלנדרי, לגבי כל מטבע בנפרד. יתרת הפסד בחשבונות שיערוך לסוף השנה מועברת לדוח הרווח וההפסד, ולא תקוזז בעתיד מהרווחים הלא-ממומשים. הפסדים לא-ממומשים במטבע אחד אינם מקוזזים כנגד רווחים לא-ממומשים במטבע אחר.

להלן פרטים על שערי החליפין של השקל מול מספר מטבעות עיקריים:

שיעור השינוי		ליום 31 בדצמבר			
2010	2011	2009	2010	2011	
(אחוזים)		(שקלים חדשים)			
(6.0)	7.7	3.7750	3.5490	3.8210	דולר ארה"ב
(12.9)	4.2	5.4417	4.7379	4.9381	אירו
(10.1)	7.3	6.1112	5.4928	5.8918	לירה שטרלינג
(7.4)	7.0	5.9180	5.4825	5.8662	זכויות משיכה מיוחדות (SDR) ¹

1) שער ה-SDR מפורסם על ידי קרן המטבע הבין לאומית ונקבע לפי סל משוקלל של ארבעה מטבעות - דולר של ארה"ב, אירו, יין יפני ולירה שטרלינג.

טו. הצמדה

נכסים והתחייבויות הצמודים למדד המחירים לצרכן בישראל מוצגים לפי תנאי ההצמדה שנקבעו לגבי כל יתרה.
להלן פרטים על מדד המחירים לצרכן (על בסיס ממוצע 2002):

שיעור השינוי		ליום 31 בדצמבר			
2010	2011	2009	2010	2011	
(אחוזים)		(נקודות)			
2.3	2.6	114.8	117.4	120.4	מדד המחירים לצרכן לחודש נובמבר
2.6	2.2	114.8	117.8	120.4	לחודש דצמבר

טז. שיעורי ריבית

חלק מהריביות על יתרות הממשלה והבנקים במטבע מקומי, הנגבות או משולמות על ידי בנק ישראל, מבוססות על ריבית בנק ישראל או על ריבית הפריים.

להלן שיעורי הריביות ליום 31 בדצמבר:

שיעור השינוי		ליום 31 בדצמבר			
2010	2011	2009	2010	2011	
(אחוזים)					
60.0	37.5	1.25	2.00	2.75	ריבית בנק ישראל
40.0	21.4	2.50	3.50	4.25	ריבית הפריים

יז. מכשירים פיננסיים

הבנק משתמש במכשירים פיננסיים בפעילותו בתחום המוניטרי ובתחום מטבע החוץ, בישראל ומחוץ לישראל.

מכשירים פיננסיים בפעילות בישראל:

עסקות עתידיות המרות שקל/דולר (Forwards) העסקות מוצגות במאזן נטו בסעיף "נכסים אחרים" או "התחייבויות אחרות": קבלת דולרים בעתיד בניכוי מסירת שקלים בעתיד. בדוח הרווח וההפסד מוצגות תוצאות העסקות בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל".

מכשירים פיננסיים בפעילות מחוץ לישראל:

1) עסקות רכש חוזר ומכר חוזר

Repurchase Agreements (Repo), Reverse Repurchase Agreements (R. Repo) הבנק מבצע עסקות רכש חוזר (Repo). עסקה כזאת מורכבת ממכירת ניירות ערך בכפיפות להסכם בדבר רכישתם בעתיד. העסקה מטופלת כחוב מובטח, ולפיכך ניירות הערך שנמכרו במסגרתה לא נגרעים מנכסי הבנק. ההתחייבות לרכישת ניירות הערך כלולה בסעיף "ניירות ערך שנמכרו במסגרת הסכמי רכש חוזר". בדוח הרווח וההפסד מוצגות תוצאות העסקות בסעיף "הוצאות ריבית בגין התחייבויות במטבע חוץ לחו"ל". הבנק מבצע גם עסקות מכר חוזר (R. Repo). עסקות אלו מטופלות כחוב מובטח ומוצגות בסעיף "ניירות ערך שנרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר". ניירות ערך שנרכשו במסגרת זו אינם מוצגים במאזן. בדוח הרווח וההפסד מוצגות תוצאות העסקות בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל".

2) עסקות החלף (Swaps) ועסקאות עתידיות (Forwards) בין מטבעות חוץ

עסקות אלו כלולות במאזן לפי סכום ההפרש שבין קבלת מטבע חוץ למסירת מטבע חוץ בעתיד ומוצגות במאזן בנטו בסעיף "מכשירים פיננסיים נגזרים". בדוח הרווח וההפסד מוצגות תוצאות העסקות בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל".

3) עסקות עתידיות (Futures)

יתרת החוזים העתידיים לתאריך הדוח הכספי, בערכם בנקוב, מוצגת בביאור 18 – "התחייבויות תלויות והתקשרויות". בדוח הרווח וההפסד נרשם השינוי בשער החוזים בסעיף "הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים".

יח. קיזוז יתרות כספיות

נכסים כספיים והתחייבויות כספיות מוצגים במאזן בסכום נטו רק כאשר יש לבנק זכות חוקית לקיזוז, הניתנת לאכיפה, וכן יש כוונה לפרוע את הנכס וההתחייבות על בסיס נטו או לממש את הנכס ולפרוע את ההתחייבות בו-זמנית.

יט. ירידת ערך נכסים

הבנק מיישם את תקן חשבונאות מס' 15 (מתוקן) בדבר ירידת ערך של נכסים (להלן: "התקן"). התקן קובע נהלים שעל הבנק ליישם כדי להבטיח שנכסיו במאזן (אשר עליהם חל התקן) לא יוצגו בסכום העולה על הסכום בר-ההשבה שלהם, שהוא מחיר המכירה נטו, או שווי השימוש (הערך הנוכחי של אומדן תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים לנכוע מהשימוש בנכס וממימושו), הגבוה שבהם. התקן חל על כל הנכסים במאזן, למעט נכסים כספיים. כן קובע התקן את כללי ההצגה והגילוי לגבי נכסים שערכם ירד. כאשר ערכו של נכס במאזן עולה על הסכום בר-ההשבה שלו, הבנק מכיר בהפסד מירידת הערך בגובה הפער בין ערכו של הנכס בספרים לסכום בר-ההשבה שלו. הפסד שהוכר כאמור יבוטל רק אם חלו שינויים באומדנים ששימשו בקביעת הסכום בר-ההשבה של הנכס מהמועד שבו הוכר ההפסד האחרון מירידת ערך.

כ. דוחות על תזרימי מזומנים

דוחות כספיים אלה אינם כוללים דוחות על תזרימי המזומנים, משום שבאלה אין מידע משמעותי מעבר למופיע בדוחות הכספיים; זאת גם בהתאם למקובל בבנקים מרכזיים בעולם.

כא. מסים

על פי חוק בנק ישראל התש"ע-2010, לעניין תשלום מסים, ארנונות, אגרות ותשלומי חובה אחרים דין הבנק כדין המדינה, ולכן הבנק פטור מתשלומי מסים מסוימים, כגון מס הכנסה ומס על רווחי הון.

2. נכסים והתחייבויות במטבע חוץ בחו"ל

יתרות מטבע חוץ

בניתוח כלכלי, כפי שמובא בדברי ההסבר, ההתייחסות היא ליתרות מטבע החוץ המורכבות מיתרת הסעיף "נכסים במטבע חוץ בחו"ל" בניכוי יתרת הסעיף "התחייבויות במטבע חוץ לחו"ל". מדיניות ההשקעה של בנק ישראל מתייחסת ליתרות אלו.

להלן הרכב יתרות מטבע החוץ:

ליום 31 בדצמבר		ליום 31 בדצמבר		
2010	2011	2010	2011	
(מיליוני דולרים)		(מיליוני שקלים חדשים)		
71,161	75,106	252,553	286,981	הנכסים במטבע חוץ בחו"ל
(248)	(231)	(882)	(884)	בניכוי ההתחייבויות במטבע חוץ בחו"ל
70,913	74,875	251,671	286,097	סך כל יתרות מטבע החוץ

3. קרן המטבע הבין-לאומית

ליום 31 בדצמבר		ליום 31 בדצמבר		
2010	2011	2010	2011	
(מיליוני SDR)		(מיליוני שקלים חדשים)		
928	1,061	5,089	6,225	המכסה בקרן המטבע הבין-לאומית
(721)	(735)	(3,953)	(4,315)	בניכוי ההתחייבות בגין המכסה
207	326	1,136	1,910	Reserve Tranche¹
-	34	-	202	הלוואת NAB
860	827	4,714	4,852	זכויות משיכה מיוחדות (SDRs)
1,067	1,187	5,850	6,964	סך כל היתרה בקרן המטבע הבין-לאומית

1) סכום ה-Reserve Tranche בניכוי "הסכום הבסיסי" בסך כ-33 מיליוני SDR, נושא ריבית בשיעור שקובעת הקרן מפעם לפעם. שיעור הריבית ליום 31 בדצמבר 2011 עמד על 0.11%. (ליום 31 בדצמבר 2010 - 0.31%).

א. ההשתתפות של בנק ישראל בקרן המטבע הבין-לאומית

לכל מדינה החברה בקרן המטבע הבין-לאומית יש מכסה (quota) להשתתפותה בהון הקרן, מכסה הנקובה במטבע SDR. המכסה נקבעת על פי הנתונים הכלכליים של המדינה (ההכנסה הלאומית, היצוא, מאזן התשלומים ורמת הרזרבות) וקובעת גם את כוח ההצבעה של המדינה. חלק מהמכסה, המשולם במזומן (Reserve Tranche), מועבר לקרן במטבע חוץ וניתן למשיכה על ידי המדינה, וחלקה האחר מופקד בבנק המרכזי של המדינה בפיקדונות ובשטרות צמודים ל-SDR.

בשנת 2011 בוצעה רפורמה במכסות וזכויות ההצבעה בקרן המטבע. בשלב הראשון, שנכנס לתוקף במאוס 2011, הוגדלה המכסה של ישראל בכ-133 מיליון SDR. בסיום התהליך צפויה המכסה להגיע ל-1,921 מיליון SDR.

מאז שנת 1999 משולבת ישראל בתוכנית העסקות הפיננסיות של קרן המטבע (Financial Transaction Plan). התוכנית היא מנגנון שבאמצעותו מדינה חברה בקרן המטבע יכולה להחליף עם הקרן SDR או מטבע זר תמורת המטבע המקומי שלה, ומדינה אחרת מתבקשת לבצע החלפה נגדית. להעברות אלו יש השפעה על הרכב המכסה (בין ה-Reserve Tranche לשטרות ולפיקדונות) וההתחייבויות בין המכסה, אך הן אינן משפיעות על גובה המכסה.

בשנת 2010 הצטרפה מדינת ישראל להסדר של קרן המטבע בשם NAB (New Arrangements to Borrow), אשר נועד להגדיל בעת הצורך את מקורות הקרן לסיוע. מדובר בהסדר שבמסגרתו מדינות מעמידות קו אשראי לטובת הקרן, ובכך מביעות נכונות להלוות לקרן בעת הצורך כדי שזו תוכל להעניק אשראי למדינות במשבר.

במסגרת הסדר זה מעמיד בנק ישראל קו אשראי בסכום של 500 מיליון SDR לשימוש קרן המטבע בעת הצורך. במקרה של ביצוע פעולה במסגרת תוכנית זו מועברים הכספים מיתרות מטבע החוץ של ישראל. על הלוואה זו, שהיא לחמש שנים, משלמת קרן המטבע את ריבית ה-SDR. ב-17 בנובמבר 2011 התקבלה בקרן המטבע החלטה שלפיה התקופה-לפירעון של ההלוואות החדשות שיינתנו מ-17 בנובמבר 2012 תהיה עשר שנים. נוסף על כך הוחלט כי התקופה-לפירעון של ההלוואות שניתנו מראשית שנת 2011 עד 16 בנובמבר 2012 תוארך רטרואקטיבית מחמש לעשר שנים. יש אפשרות שההלוואה תוחזר לישראל, על פי בקשתה, במועד מוקדם יותר, במקרה שהמדינה תזדקק לכספים אלו. בשנת 2011 בוצעה פעילות במסגרת זו: בנק ישראל העביר כספים על פי דרישת הקרן.

ב. זכויות משיכה מיוחדות (SDRs)

היתרה כוללת הקצאות של זכויות משיכה מיוחדות שהוקצו על ידי קרן המטבע הבין לאומית למדינת ישראל. כנגד הקצאות אלו יש לבנק ישראל התחייבות ללא מועד פירעון כלפי הקרן, וזו מוצגת בסעיף "מוסדות כספיים בין-לאומיים" בצד ההתחייבויות.

בשנת 2009, בעקבות המשבר הכלכלי, החליטה קרן המטבע להקצות למדינות החברות בקרן זכויות משיכה מיוחדות בסכום כולל של כ-250 טריליון דולרים, כדי לתמוך ביתירות מטבע החוץ של מדינות אלו. במסגרת זו ביצעה הקרן בחודשים אוגוסט וספטמבר 2009 שתי הקצאות של זכויות משיכה מיוחדות, ומתוכן הוקצו לישראל כ-777 מיליוני SDR. כל ההקצאות שהקרן הקצתה לישראל עד כה מסתכמות בכ-884 מיליוני SDR. (ראו ביאור 12).

בסוף שנת 2009 הצטרפה ישראל לתוכנית נוספת של קרן המטבע, "הסכם התנדבותי לרכישה ומכירה של זכויות משיכה מיוחדות" (Voluntary arrangement for the purchase and sale of SDRs). במסגרת תוכנית זו מדינת ישראל עשויה להתבקש למכור או לקנות SDR ממדינות החברות בקרן, על פי הנחיות הקרן. סכום העסקות האמורות יכול לנוע בין 50% ל-145% מיתרת ההקצאה המצטברת של זכויות המשיכה המיוחדות שהוקצו לישראל עד כה. לרכישה או מכירה של SDR במסגרת תוכנית זו יש השפעה על היקף ה-SDR שמחזיק בנק ישראל, אך לא על יתרת ה-Reserve Tranche.

4. אשראי לממשלה

א. קרנות דו-לאומיות

האשראי בגין קרנות דו-לאומיות ניתן לממשלת ישראל לצורך השקעה משותפת עם ממשלת ארה"ב בקרנות דו-לאומיות למחקר, לפיתוח תעשייתי ולמדע. כספי הקרנות הופקדו על ידי הקרנות כפיקדונות בבנק ישראל ומוצגים במאזן בצד ההתחייבויות בסעיף "התחייבויות אחרות". הן האשראי והן פיקדונות הקרן נושאים בחלקם ריבית קבועה בטווח 4%-4.125% והיתר ריבית על בסיס הליבור.

ב. מקדמות ארוכות מועד

היתרה לימים 31 בדצמבר 2011 ו-31 בדצמבר 2010 בגין מקדמות ארוכות מועד עמדה על אפס. במאוס 2010 נחתם הסכם עם הממשלה על ארגון-מחדש של החוב עם אופציה לפירעון מוקדם, ובזאת הסתיימו חילוקי הדעות שהיו בין הבנק לממשלה בעניין היתרות האלו. על פי ההסכם נעשה חישוב לשם ארגון-מחדש של החוב, ובנק ישראל הסכים להפחית את הריבית ולהאריך את תקופת הפירעון. כן ניתנה לממשלה אופציה לפירעון מוקדם על פי התנאים החדשים, בסכומים מהווים לתאריך הפירעון. הממשלה ניצלה את האופציה ופרעה את החוב, ביום 9 במאוס 2010, בפירעון מוקדם, בסך של 394 מיליוני ש"ח. ההפרש בין יתרת החוב לפני חתימת ההסכם לסכום ששולם בפירעון המוקדם נזקף לדוח הרווח וההפסד בשנים קודמות. (ראו ביאור 20).

5. ניירות ערך סחירים במטבע מקומי

הסעיף כולל ניירות ערך ממשלתיים סחירים, הצמודים למדד המחירים לצרכן הידוע בתאריך המאזן וכן ניירות ערך שאינם צמודים. ניירות הערך מוצגים לפי שוויים ההוגן. שיעור התשואה-לפדיון של תיק ניירות הערך ליום 31 בדצמבר 2011 הוא 2.58%. (ליום 31 בדצמבר 2010 – 2.85%).

6. נכסים אחרים

ליום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
162	139	הלוואות לעובדים
6	2	חייבים שונים
168	141	סך כל הנכסים האחרים

7. מוסדות כספיים בין-לאומיים

ליום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
282	282	השקעה במניות ה-BIS
644	641	יתרות בגין מוסדות כספיים בין-לאומיים אחרים ^{2,1}
926	923	סך הכול

(1) היתרות הן בגין המוסדות הבאים:

- (א) The World Bank Group
1. IBRD - International Bank for Reconstruction and Development
 2. IDA - International Development Association
 3. MIGA - Multilateral Investment Guarantee Agency
 4. IFC - International Finance Corporation
- (ב)
1. EBRD - European Bank for Reconstruction and Development
 2. IDB - Inter-American Development Bank
 3. IIC - Inter-American Investment Corporation

(2) שיטות המדידה והאומדנים של עלות ההשקעות ואומדני ההשקעות בסכומים מדווחים שונים בשנים 2011 ו-2010. השקעת השינוי הסתכמה בהוצאה של כ-3 מיליוני ש"ח והכנסה של כ-90 מיליוני ש"ח, בהתאמה.

בשנת 2011 התחייבה ישראל להגדלת ההון התשיעית של הבנק הבין-אמריקאי. במסגרת זו התחייב בנק ישראל, לרכישת 223 מניות Paid-In ו-8,966 מניות Callable בסך של 2 ו-108 מיליון דולרים, בהתאמה.

התהליכים הנדרשים בבנק הבין-אמריקאי לא הושלמו בשנת 2011, ולכן ההתחייבויות נרשמו בביאור התחייבויות תלויות. (ראו ביאור 18).

8. רכוש קבוע¹

סך הכול	מחשבים תוכנות וכלי רכב	ציוד וריהוט,	קרקע ומבנים ²
(מיליוני שקלים חדשים)			
עלות			
יתרה ליום 31 בדצמבר 2010	229	196	425
תוספות	7	39	46
גריעות	-	(1)	(1)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2011	236	234	470
פחת שנצבר			
יתרה ליום 31 בדצמבר 2010	45	102	147
תוספות	5	23	28
גריעות	-	(1)	(1)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2011	50	124	174
יתרה מופחתת ליום 31 בדצמבר 2011	186	110	296
יתרה מופחתת ליום 31 בדצמבר 2010	184	94	278

(1) בבעלות בנק ישראל אוסף נומיסמטי הכולל שטרות ומטבעות אשר הונפקו בארץ ישראל מימי קדם ועד זמננו וכריטיים נוספים שונים. על-פי הערכת מומחים מחודש נובמבר 2005 שווי אוסף המטבעות העתיקים הוא 1.7 מיליוני דולרים של ארה"ב. (לשאר האוסף טרם בוצעה הערכת מומחים.) אוסף זה אינו כלול בסעיף הרכוש הקבוע.

(2) הקרקע בקריה בירושלים, שעלותה והעלות המופחתת של המבנים שעליה ליום 31 בדצמבר 2011 הן בסך 173 מיליוני שקלים חדשים (ליום 31 בדצמבר 2010 – 174 מיליוני שקלים חדשים), חכורה ממינהל מקרקעי ישראל עד ליום 30 ביוני 2016. בידי הבנק אופציה להארכת התקופה ב-49 שנים נוספות.

9. שטרי כסף ומעות במחזור

ליום 31 בדצמבר 2010	ליום 31 בדצמבר 2011	
הכמות	שקלים חדשים	הכמות
שקלים חדשים	(מיליונים)	שקלים חדשים
(מיליונים)		
שטרי כסף ומעות במחזור		
עשרים שקלים חדשים	34	683
חמישים שקלים חדשים	46	2,288
מאה שקלים חדשים	141	14,090
מאתיים שקלים חדשים	152	30,356
מעות במחזור	1,556	1,461
אחר ¹	2	2
סך הכול	48,975	44,828

(1) היתרה עיקרה שטרי כסף ישנים הניתנים להמרה בבנק ישראל.

ביום 31 בדצמבר 2010 תם המועד החוקי להמרת שטרות מסדרה א' של השקל החדש ומעות בעריך 5 אגורות. באותו יום הכיר הבנק בהכנסות בערך הנקוב של שטרות מסדרה א' של השקל החדש ושל מטבעות בעריך 5 אגורות המצויים בידי הציבור ולא הומרו – בסכום של כ-220 מיליוני שקלים חדשים. (ראו ביאור 28).

10. פיקדונות הממשלה

יתרות הממשלה מורכבות מיתרות במטבע מקומי ויתרות במטבע חוץ. כל יתרות הממשלה במטבע מקומי בבנק ישראל (למעט מספר יתרות חריגות) ניתנות לקיזוז ביניהן. אין בכוונת הצדדים לקזז בין יתרות הממשלה במטבע מקומי לבין יתרות הממשלה במטבע חוץ, ולכן יתרות אלו מוצגות בנפרד.

ליום 31 בדצמבר		ליום 31 בדצמבר		
2010	2011	2010	2011	
(מיליוני דולרים)		(מיליוני שקלים חדשים)		
במטבע חוץ¹				
87	251	307	959	פיקדונות שוטפים
259	275	921	1,049	פיקדון אחר
346	526	1,228	2,008	סך כל הפיקדונות במטבע חוץ
במטבע מקומי²				
		12,979	10,568	פיקדונות שוטפים
		14,207	12,576	סך כל פיקדונות הממשלה

(1) פיקדונות הממשלה במטבע חוץ
הפיקדונות השוטפים משמשים למימון הפעילות התקציבית. על חלק מפיקדונות הממשלה במטבע חוץ משולמת ריבית, בגובה שיעור הריבית על שטרי אוצר אמריקאיים שמועד פדיונם הממוצע הוא 6 חודשים. שיעור הריבית ליום 31 בדצמבר 2011 עמד על 0.061% (ליום 31 בדצמבר 2010 – 0.19%).

(2) פיקדונות הממשלה במטבע מקומי
הפיקדונות השוטפים והיתרות המשמשות להשאלת אג"ח מיועדים למימון הפעילות התקציבית. על הפיקדונות השוטפים במטבע מקומי למעט יתרות הממשלה המשמשות להשאלת אג"ח נגבית (ביתרת חובה) או משולמת (ביתרת זכות) ריבית בגובה הריבית הבסיסית (prime). השיעור הממוצע של הריבית הבסיסית בשנת 2011 עמד על 4.38% (בשנת 2010 – 3.1%).
על יתרות הממשלה המשמשות בפעילות השאלות האג"ח משולמת ריבית בשיעור ריבית בנק ישראל. שיעור הריבית הממוצע על יתרות אלו בשנת 2011 עמד על 2.88% (בשנת 2010 – 1.6%).

11. פיקדונות התאגידים הבנקאיים

ליום 31 בדצמבר		ליום 31 בדצמבר	
2010	2011	2010	2011
(מיליוני דולרים)		(מיליוני שקלים חדשים)	
פיקדונות במטבע חוץ ¹			
434	631	1,541	2,410
פמ"ח			
פיקדונות במטבע מקומי ²			
		78,374	106,024
		21,483	23,414
		99,857	129,438
סך כל הפיקדונות במטבע מקומי			
		101,398	131,848
סך כל פיקדונות התאגידים הבנקאיים			

- (1) פיקדונות במטבע חוץ (פמ"ח) משמשים נכס נזיל כנגד פיקדונות של תושבי חוץ במטבע חוץ. חובת הנזילות נעה בין 0% ל-6%, בהתאם לתקופת הפיקדון.
- (2) פיקדונות במטבע מקומי
- א) בנק ישראל מקבל מהתאגידים הבנקאיים פיקדונות לזמן קצוב בשקלים חדשים. הפיקדונות מתקבלים במכרז לתקופות של יום ושבעה. פיקדונות אלו אינם משמשים נכס נזיל כנגד חובת הנזילות של התאגידים הבנקאיים. נוסף על כך מתקבלים פיקדונות במסגרת חלון הפיקדונות שעומד לרשות התאגידים הבנקאיים, בריבית של 0.5% מתחת לריבית בנק ישראל (עד ליום 24 בנובמבר 2010 – 0.25% מתחת ריבית בנק ישראל).
- שיעור הריבית על הפיקדונות בחלון הפיקדונות ליום 31 בדצמבר 2011 עמד על 2.25%. (ליום 31 בדצמבר 2010 – 1.5%).
- שיעור הריבית הממוצע על הפיקדונות בחלון הפיקדונות בשנת 2011 עמד על 2.54%. (בשנת 2010 – 1.4%).
- שיעור הריבית הממוצע על הפיקדונות לזמן קצוב במכרז ליום 31 בדצמבר 2011 עמד על 2.75%. (ליום 31 בדצמבר 2010 – 1.99%).
- שיעור הריבית הממוצע על הפיקדונות לזמן קצוב במכרז בשנת 2011 עמד על 2.93%. (בשנת 2010 – 1.59%).
- ב) פיקדונות עובר ושב של התאגידים הבנקאיים במטבע מקומי משמשים נכס נזיל כנגד פיקדונות תושבי ישראל במטבע ישראלי. חובת הנזילות נעה בין 0% ל-6%, בהתאם לתקופת הפיקדון.

12. מוסדות כספיים בין-לאומיים

ליום 31 בדצמבר		ליום 31 בדצמבר	
2010	2011	2010	2011
(מיליוני SDR)		(מיליוני שקלים חדשים)	
884	884	4,846	5,184
8	1	44	6
892	885	4,890	5,190

- (1) "זכויות משיכה מיוחדות" (Special Drawing Rights - SDRs) הן כספים שמדינות החברות בקרן המטבע הבין-לאומית התחייבו לרכוש מהקרן. לא נקבע להתחייבות זו מועד פירעון. קרן המטבע מקצה למדינות החברות בה זכויות משיכה מיוחדות באופן יחסי לגודל מכסתן. בשנת 2009 הקצתה הקרן למדינת ישראל, בשתי הקצאות, סכום של כ-777 מיליוני SDR. (ראו ביאור 3.) למדינת ישראל הוקצו עד כה כ-884 מיליוני SDR.
- (2) התחייבויות בשטרות, בפיקדונות או בכתבי התחייבות למוסדות הבאים: IDA, IBRD, EBRD, MIGA, IDB. (ראו ביאור 1.1.ח.)

13. מק"ם

ליום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
136,418	123,418	ערך הפדיון של המק"ם שנמכר לציבור
(2,975)	(3,579)	בניכוי הניכיון בעת המכירה לציבור
133,443	119,839	התמורה ממכירה של המק"ם לציבור
1,466	1,693	בתוספת הפחתת הניכיון המתייחס לתקופה שעד לתאריך המאזן
134,909	121,532	סך כל יתרת המק"ם

חוק מילווה קצר מועד התשמ"ד-1984 מסמיך את הממשלה להנפיק איגרות חוב שיימכרו לבנק ישראל בלבד; הבנק ימכור אותן לציבור ויקנה אותן ממנו לצורך ויסות אמצעי התשלום במשק ולצורך מילוי תפקידיו. הממשלה חייבת להפקיד בבנק ישראל את מלוא התמורה מאיגרות החוב, ואינה רשאית להשתמש בתמורה זו אלא לשם פירעון המילווה לפי החוק האמור, או לתשלום התשואה עליו. רכישת איגרות החוב מהממשלה על ידי בנק ישראל והפקדת התמורה בגין רכישה זו בבנק ישראל אינן משתקפות במאזן הבנק.

יתרת המק"ם המוצגת במאזן הבנק משקפת את מחיר הפדיון של המילווה שבידי הציבור, בניכוי יתרת הניכיון שטרם הופחתה.

14. התחייבויות אחרות

ליום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
3,771	3,897	התחייבויות לכנסיה ולתשלומי כרישה
116	136	התחייבויות לזכויות עובדים ואחרות
117	126	קרנות דו-לאומיות
352	956	זכאים שונים ¹
4,356	5,115	סך כל ההתחייבויות האחרות

(1) היתרה עיקרה חשבונות של גופים סטטוטוריים המנוהלים בבנק ישראל.

א. התחייבות לפנסיה ולתשלומי פרישה

ההתחייבות לפנסיה מחושבת על פי הסכם הגמלאות לעובדי הבנק, גמלאיו ושאריהם שהחלו בעבודתם לפני חודש ספטמבר 2002 (ליום 31 בדצמבר 2011 – 341 עובדים ו-673 גמלאים; ליום 31 בדצמבר 2010 – 368 עובדים ו-663 גמלאים). ההתחייבות לפנסיה כוללת תשלום קצבאות עתידיות לעובדי הבנק, לעובדי הבנק לשעבר שהפנסיה שלהם מוקפאת, לגמלאים ולשארם. נוסף על כך כוללת ההתחייבות תשלום עבור כדיון ימי מחלה בעת הפרישה ומענקי פרישה.

התחייבות הבנק מחושבת על בסיס נתוני המשכורות והקצבאות של חודש דצמבר 2011 ומבוססת על חישוב אקטוארי. חישוב זה נערך בשיטת הערכה של ההטבות הנצברות בהתחשב בפרמטרים שונים – שיעורי הפרישה המוקדמת, שיעורי הפנסיה לשארם ויתומים, רמות הוותק והדרגות של העובדים, שיעורי המס הרלוונטיים ועוד.

החישוב האקטוארי מבוסס על השינויים החזויים בשיעורי התמותה ל"צווארון לבן", בהתאם להנחיות לקרנות הפנסיה שפרסם אגף שוק ההון, הביטוח והחיסכון של משרד האוצר, ביום 17 במאי 2007. ההתחייבות האקטוארית של הבנק חושבה על בסיס שיעור היוון של 4%. זאת על פי הוראות הדיווח לציבור שמפרסם המפקח על הבנקים בהסתמך על ניסיון העבר. החישוב נעשה בהנחת עליית שכר ריאלית שנתית לעובדים בשיעור של עד 1.5%.

לעובדי הבנק שהחלו בעבודתם לאחר חודש ספטמבר 2002 התחייבות הבנק לתשלום פנסיה ופיצויים מכוסה על ידי הפקדות שוטפות על שם העובדים בקופות מוכרות לפנסיה ופיצויים. הסכומים שהופקדו כאמור אינם בשליטתו ובניהולו של הבנק, ולפיכך לא ניתן להם ולהתחייבויות שבגינן הן הופקדו, ביטוי במאזן.

ב. התחייבות לזכויות עובדים ואחרות

סעיף זה מורכב בעיקרו מהתחייבות לחופשה לעובדים בסכום של 96 מיליוני שקלים חדשים (בשנת 2010 – 92 מיליוני שקלים חדשים).

ההתחייבות ליום 31 בדצמבר מחושבת על בסיס צבירת ימי חופשה ליום 31 באוקטובר והשכר הקובע לפדיון חופשה לתאריך המאזן. ההפרש בהתחייבות הנובע מההפרש בין צבירות ימי חופשה ליום 31 באוקטובר לבין צבירתם ליום 31 בדצמבר אינו מהותי.

15. חשבונות שיערוך

חשבונות השיערוך כוללים רווחים לא-ממומשים משיערוך הפריטים הבאים (ראו ביאורים 1.1, 1.1 ג, 1.1 ד):

ליום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
317	16,938	יתרות הנקובות במטבע חוץ
742	998	ניירות ערך סחירים במטבע חוץ
1,145	1,377	ניירות ערך סחירים במטבע מקומי
2,204	19,313	סך כל חשבונות השיערוך

16. הון מניות וקרן שמורה בערכים נומינליים היסטוריים

נתוני הון המניות והקרן השמורה מופיעים בדוחות הכספיים בסכומים מדווחים. (ראו ביאור 1.ג.).
הנתונים בערכים נומינליים היסטוריים הם 320 מיליוני שקלים חדשים לימים 31 בדצמבר 2011 ו-2010.
הקרן השמורה שימשה בעבר להגדלת הון הבנק בהתאם לסעיף 6 לחוק בנק ישראל תשי"ד-1954.

17. נכסים והתחייבויות לפי בסיס הצמדה

ליום 31 בדצמבר 2010				ליום 31 בדצמבר 2011			
סך הכול	במטבע מקומי	במטבע חוץ	פריטים לא כספיים	סך הכול	במטבע מקומי	במטבע חוץ	פריטים לא כספיים
(מיליוני שקלים חדשים)				(מיליוני שקלים חדשים)			
נכסים							
252,553	-	252,553	-	286,981	-	286,981	-
117	-	117	-	126	-	126	-
19,672	-	-	19,672	19,595	-	-	19,595
168	-	-	168	141	-	-	141
926	926	-	-	923	923	-	-
278	278	-	-	296	296	-	-
273,714	1,204	252,670	19,840	308,062	1,219	287,107	19,736
התחייבויות							
44,828	-	-	44,828	48,975	-	-	48,975
882	-	882	-	884	-	884	-
14,207	-	1,228	12,979	12,576	-	2,008	10,568
101,398	-	1,541	99,857	131,848	-	2,410	129,438
4,890	-	4,890	-	5,190	-	5,190	-
134,909	-	-	134,909	121,532	-	-	121,532
4,356	-	117	4,239	5,115	-	126	4,989
2,204	-	1,059	1,145	19,313	-	17,936	1,377
307,674	-	9,717	297,957	345,433	-	28,554	316,879
(33,960)	1,204	242,953	(278,117)	(37,371)	1,219	258,553	(297,143)
הפרש							

(1) כולל צמודים למטבע חוץ.

18. התחייבויות תלויות¹ והתקשרויות

ליום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
מכשירים פיננסיים חוץ-מאזניים		
233	51	ערבויות בגין יצוא של הממשלה
-	125	אשראי תעודות
3,024	3,214	התחייבות לתשלום על פי דרישה ממוסדות כספיים בין-לאומיים
2,741	2,734	התחייבות לתשלום על פי דרישה מקרן המטבע הבין-לאומית ²
-	420	התחייבות לרכישת מניות ממוסדות כספיים בין-לאומיים ³
התקשרויות בגין מכשירים פיננסיים		
עסקות החלף (Currency Swaps) ועסקאות עתידיות במטבע חוץ (Forwards)		
21,620	28,851	קבלת מטבע חוץ בעתיד
22,478	27,894	מסירת מטבע חוץ בעתיד
עסקאות רכש חוזר (Repo) ועסקאות מכר חוזר (R.Repo)		
1,784	15,792	מכר חוזר (R.Repo)
עסקאות עתידיות (Futures) על איגרות חוב - במונחי ערך נקוב		
320	-	התחייבות למכור
1) כנגד בנק ישראל תלויות מספר תביעות. בגין תביעות אלו לא נכללה כל הפרשה בספרי הבנק, משום שעל פי הערכת הבנק, המתבססת על חוות הדעת של המחלקה המשפטית שלו, הסיכויים כי התביעות תתקבלנה קלושים, או שהסכומים אינם מהותיים. 2) ראו ביאור 3.א. 3) ראו ביאור 7.		

19. הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
4	3	מחשבונות עובר ושב
33	46	מפיקדונות לזמן קצר
2,900	2,662	מניירות ערך סחירים
21	20	מניירות ערך שנרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר
(15)	31	ממכשירים פיננסיים נגזרים נטו
16	25	מקרן המטבע הבין-לאומית
2,959	2,787	סך כל הכנסות הריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל

הכנסות (הוצאות) ריבית מיתרות מטבע החוץ

להלן הרכב הכנסות (הוצאות) הריבית מיתרות מטבע החוץ. (ראו ביאורים 2 ו-22).

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
2,959	2,787	הכנסות הריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל
(4)	(9)	בניכוי הוצאות הריבית בגין התחייבויות במטבע חוץ לחו"ל
2,955	2,778	סך כל ההכנסות מיתרות מטבע החוץ

20. הכנסות ריבית מהממשלה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
2	-	ממקדמות ארוכות מועד שאינן צמודות ¹
72	74	מקרנות דו-לאומיות
948	702	מניירות ערך במטבע מקומי
1,022	776	סך הכול

(1) ראו ביאור 4.

21. הכנסות ריבית אחרות

הסעיף כולל הכנסות ריבית מבנקים על יתרות הנושאות ריבית בשיעור ריבית בנק ישראל.

22. הוצאות ריבית בגין התחייבויות במטבע חוץ לחו"ל

הסעיף כולל הוצאות ריבית בגין ניירות ערך שנמכרו במסגרת הסכמי רכש חוזר (Repurchase Agreements). (ראו ביאור 19).

23. הוצאות ריבית לבנקים ולציבור

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
2,234	3,275	מק"ם
1,266	2,922	פיקדונות לזמן קצוב
3,500	6,197	סך הכול

24. הוצאות ריבית לממשלה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
318	624	בגין יתרות במטבע מקומי ¹
10	1	בגין יתרות במטבע חוץ
328	625	סך הכול

(1) הוצאות הריבית לממשלה במטבע מקומי כוללות הוצאות ריבית על יתרות הממשלה למימון התקציב.

25. הוצאות ריבית אחרות

הסעיף כולל בעיקר הוצאות ריבית בגין מוסדות כספיים בין-לאומיים, פיקדונות של הקרן הדו-לאומית למחקר ולפיתוח תעשייתי ארה"ב-ישראל, פיקדון של הקרן הדו-לאומית למדע ארה"ב-ישראל, והוצאות בגין המוסד לביטוח לאומי ובנק הדואר.

26. הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות – מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
36	319	ניירות ערך במטבע חוץ ¹
(105)	(64)	מכשירים פיננסיים נגזרים במטבע חוץ ²
(69)	255	סך הכול

(1) רווח ממכירת ניירות ערך וכן הפסד מירידת ערכם של ניירות ערך בסוף השנה נטו.
(2) כולל הכנסות (הוצאות) פיננסיות ממימוש מכשירים פיננסיים נגזרים.

27. הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות – מהפרשי שערים

הסעיף כולל הפרשי שערים שמומשו בגין יתרות הנקובות במט"ח. (ראו ביאורים 1.יג, 1.יד.)

28. הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות – שונות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
223	4	במטבע מקומי ¹
(12)	(17)	במטבע חוץ
211	(13)	סך הכול²
(1) בשנת 2010 הסכום כולל הכנסות בגין שטרות מסדרה א' של השקל החדש, ושל מטבעות בערך 5 אגורות בערך הנקוב המצוי בידי הציבור אשר לא הומרו – בסכום של כ-220 מיליוני שקלים חדשים. (ראו ביאור 9.) (2) יתר ההכנסות (הוצאות) מעמלות הנובעות מהפעילות הפיננסית של בנק ישראל.		

29. הוצאות הנהלה וכלליות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2010	2011	
(מיליוני שקלים חדשים)		
268	275	שכר וזכויות עובדים ¹
182	341	גמלת פנסיה וכרישה ²
78	90	כלליות ³
528	706	סך הכול
(1) תשלומי שכר והפרשה לחופשה לעובדים (ליום 31 בדצמבר 2011 ו-2010 – 683 ו-708 משרות, בהתאמה). (2) תשלומי גמלת פנסיה תקציבית לגמלאים ועדכון התחייבות הבנק לפנסיה ולתשלומי פרישה. (יתרתה, לאחר העדכון, עמדה בתאריך המאזן על כ-3,897 מיליוני ש"ח. ראו ביאור 14.) (3) הסעיף כולל, בין היתר, הוצאות על שירותים מקצועיים של רואי החשבון. הכנסותיו של רואה החשבון המבקר בגין ביקורת הדוחות הכספיים לשנת 2010 הן כ-62% מכלל הכנסותיו של רואה החשבון המבקר מהבנק בשנת 2011.		

30. הכנסות אחרות

הסעיף כולל הכנסות מדיווידנד וההשפעה משינוי השיטות למדידת עלות ההשקעות בסכומים מדווחים במוסדות כספיים בין-לאומיים והשתנות האומדנים כתוצאה מכך. (ראו ביאור 7 הערה 2.)

דברי הסבר לדוחות הכספיים לשנת 2011

1. השינויים המרכזיים בדוחות הכספיים

1.1 מאזן הבנק

מאזן בנק ישראל הסתכם בסוף שנת 2011 בכ-308 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-274 מיליארדי ש"ח בסוף 2010 – גידול של כ-34 מיליארדי ש"ח (12.5%).

1.1.1 צד הנכסים

העלייה בצד הנכסים נזקפת רובה ככולה לגידול נכסי הבנק במטבע חוץ בחו"ל – מסך של כ-253 מיליארדי ש"ח בסוף שנת 2010 לכ-287 מיליארדים בסוף 2011. היקפן של יתרות מטבע החוץ במונחי דולרים גדל מ-71 מיליארדי דולרים בסוף שנת 2010 ל-75 מיליארדים בסוף 2011 (גידול של כ-6%).

במחצית הראשונה של שנת 2011 המשיך בנק ישראל לפעול בשוק מטבע החוץ כדי למתן את הלחצים לייסוף השקל, אשר נוצרו עם התרחבות פער הריביות מול המדינות המפותחות ומשיכת הון לטווח קצר אל המשק. רכישות מטבע החוץ בשנת 2011 הסתכמו בכ-4.6 מיליארדי דולרים, כחות מאשר בשנת 2010, שבה הן הסתכמו ב-11.9 מיליארדים. רכישות מטבע החוץ הופסקו במחצית השנייה של שנת 2011 עם המעבר לפיחות של שער החליפין.

הפעילות הממותנת במדינות המפותחות, שהן שוקי היעד העיקריים של היצוא הישראלי, בשילוב עם לחצים לייסוף השקל פגעו ביצוא, ועל כן היו מהגורמים המרכזיים שהניעו את הבנק לרכוש מטבע חוץ במחצית הראשונה של שנת 2011; זאת משום שלרכישות נודעת השפעה מרחיבה על הפעילות הכלכלית דרך השפעתן על שער החליפין. במקביל הטיל הבנק בינואר השנה, חובת נזילות של 10% על התאגידים הבנקאיים כנגד עסקאות של תושבי חוץ בנגזרי מטבע חוץ וחובת דיווח על עסקאות שונות. מיתון תנועות ההון דרך הטלת חובת הנזילות מצמצמת את הביקושים למטבע מקומי, ועל כן היא מאפשרת רכישות מטבע חוץ מעטות יותר וחופש רב יותר בניהול מדיניות הריבית. מדיניות הבנק, החל מאוגוסט 2009, היא להתערב בשוק מטבע החוץ במקרה של תנודות חריגות בשער חליפין, אשר אינן תואמות את התנאים הכלכליים הבסיסיים של המשק.

1.1.2 צד ההתחייבויות וההון

בצד ההתחייבויות וההון נזקף הגידול בעיקר למגמה מעורבת של שינויים, ואלה העיקריים שבהם: מחד גיסא, גידול בסך כ-15 מיליארדי ש"ח ביתרות כלי הספיגה המוניטריים – מק"ם ופז"ק – גידול בשטרי הכסף והמעוה במחזור בסך של כ-4 מיליארדי ש"ח, גידול ביתרת חשבונות השיערוך בכ-17 מיליארדי ש"ח; ומאידך, קיטון בהון הבנק בסך של כ-3 מיליארדי ש"ח, שנבע מההפסד השנתי. רכישת מטבע חוץ הזרימה למשק נזילות מעבר לגידול המבוקש של בסיס הכסף¹. בנק ישראל ספג בחזרה עודפים אלו באמצעות שימוש בכלים המוניטריים – הרחבת פיקדונות הפז"ק לבנקים המסחריים

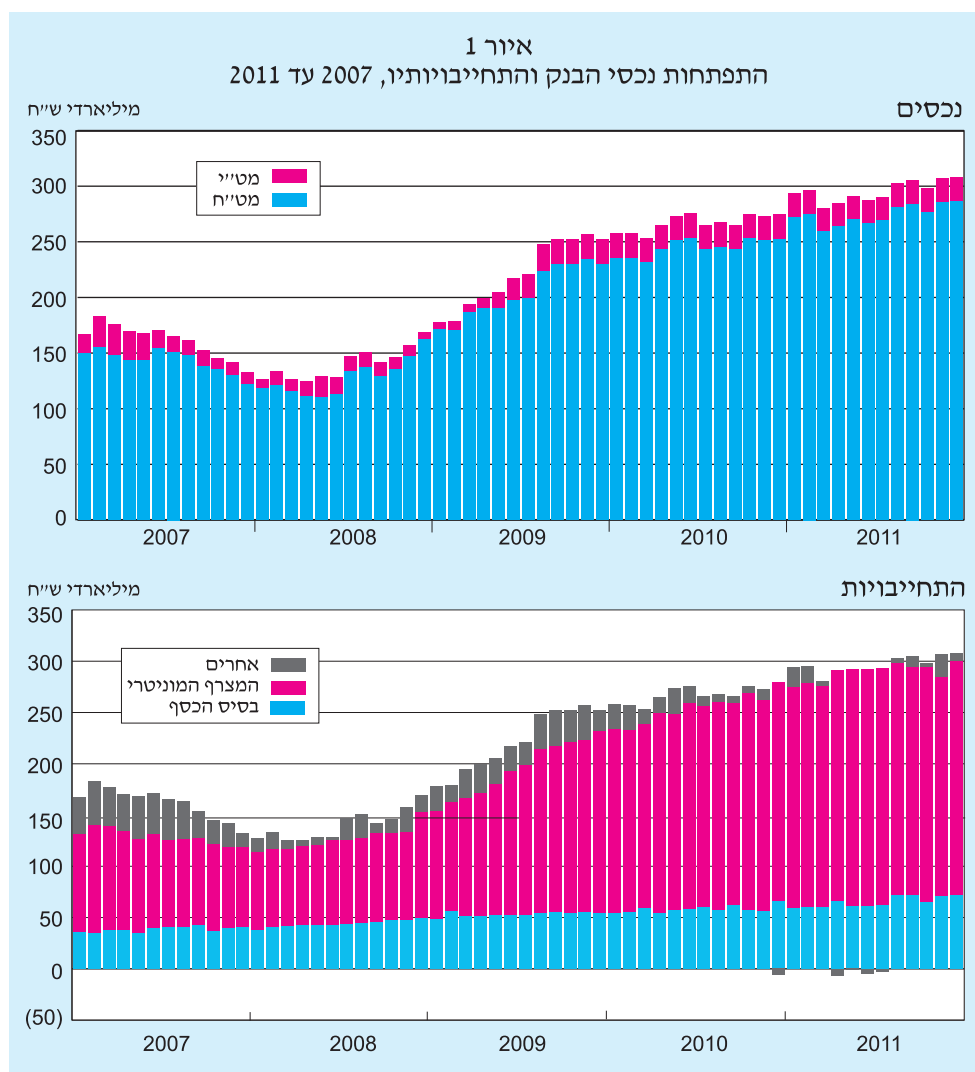
1 בדברי ההסבר, ההתייחסות היא ליתרות מטבע החוץ במשמעותן הכלכלית. יתרות מטבע החוץ מורכבות מיתרת הסעיף "נכסים במטבע חוץ בחו"ל" בצד הנכסים במאזן הבנק, בניכוי יתרת הסעיף "התחייבויות במטבע חוץ לחו"ל" בצד ההתחייבויות של המאזן. מדיניות ההשקעה של בנק ישראל ודיווחיו לגורמים השונים מתייחסים ליתרות אלו, ולפיכך הן מהוות בסיס לניתוח ההתפתחויות בדברי הסבר אלו.

2 בסיס הכסף מורכב משטרי הכסף והמעוה שבמחזור ומפיקדונות העו"ש השקליים של הבנקים בבנק ישראל.

וצמצום הנפקת המק"ם לציבור, כך שיתרת המק"ם לסוף שנת 2011 פחתה. מצרף הכלים המוניטריים³ לסוף שנת 2011 המשיך להיות מורכב מהתחייבויות בלבד, ויתרתו עמדה על כ-228 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-213 מיליארדים בסוף 2010, גידול של כ-7%.

גידול בסיס הכסף, המורכב משטרי הכסף והמעות במחזור, יחד עם פיקדונות העו"ש של הבנקים בבנק ישראל במטבע מקומי, הוא במידה רבה תוצאה של התרחבות הפעילות הכלכלית במשק, והמשך תוואי המגמה של השנים האחרונות.

השינויים האמורים במאזן הבנק הובילו לגידול של עודף הנכסים על ההתחייבויות במטבע חוץ – מכ-243 מיליארדי ש"ח בסוף שנת 2010 לכ-259 מיליארדים בסוף 2011. כנגד זאת גדל עודף ההתחייבויות על הנכסים במטבע מקומי מכ-278 מיליארדי ש"ח בסוף שנת 2010 לכ-297 מיליארדים בסוף 2011. (ראו ביאור 17 לדוחות הכספיים).

³ המצרף המוניטרי כולל את יתרת המק"ם והפיקדונות לזמן קצוב במטבע מקומי, בניכוי ההלוואות המוניטריות ומכרזי הריכוז. יתרת ההלוואות המוניטריות ומכרזי הריכוז לסוף השנים 2010 ו-2011 עמדו על יתרה אפס.

בשנת 2011, בדומה לשנים האחרונות, הגדילו השינויים את חוסר האיזון המטבעי בהרכב הנכסים וההתחייבויות של בנק ישראל. חוסר האיזון המטבעי מאפיין את מאזן הבנק זה יותר מעשור, משום שהרוב המוחלט של נכסי הבנק נקוב במט"ח ואילו התחייבויותיו רובן שקליות. מצב החושף את הבנק לתנודתיות בתוצאות הכספיות המדווחות, עקב שינויים בשערי החליפין של השקל מול מטבעות חוץ, ולשינויים בתוואי הריביות של ישראל ביחס לאלו של משקים אחרים (איור 1)⁴.

1.2 דוח הרווח וההפסד

בדוח הרווח וההפסד נרשם בשנת 2011 הפסד בסך של כ-3 מיליארדי ש"ח לעומת הפסד של כ-18 מיליארדים בשנת 2010. ההפסד בשנת 2011 נוצר בעיקר כתוצאה מגידול הוצאות הריבית של הבנק, כפרט הוצאות הריבית לבנקים ולציבור; אלה עלו מסך של 3.5 מיליארדי ש"ח בשנת 2010 לכ-6.2 מיליארדים בשנת 2011. ההפסד לשנת 2010 נבע בעיקר מהוצאות בגין הפרשי שערים בסך של כ-17.6 מיליארדי ש"ח. (בשנת 2011 רשם הבנק הכנסות מהפרשי שערים בסך של כ-0.5 מיליארד ש"ח).

1.2.1 הוצאות הריבית, נטו

הוצאות הריבית נטו הסתכמו השנה בכ-3.4 מיליארדי ש"ח, לעומת הכנסות נטו בסך 27 מיליונים בשנת 2010.

הכנסות הריבית במטבע חוץ בחו"ל הסתכמו השנה בכ-2.8 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-3 מיליארדים בשנת 2010. הירידה בהכנסות הריבית, למרות היקף גידולן של יתרות מטבע החוץ, נבעה בעיקר מהחזקת נכסים בעלי אריכות קצרה יחסית, הנושאים ריבית נמוכה, בסביבת ריביות שהגיעה בשנה האחרונה לשפל היסטורי.

הכנסות הריבית מהממשלה הסתכמו השנה ב-776 מיליוני ש"ח לעומת 1,022 מיליונים בשנת 2010. הסיבה העיקרית לירידה בשנת 2011 היא שההכנסות מהפרשי הצמדה על ניירות ערך במטבע מקומי שנפדו היו בשנה זו נמוכות יותר מאשר בקודמתה.

הוצאות הריבית לבנקים ולציבור, שהן הוצאות הריבית על המצרף המוניטרי⁵, הסתכמו השנה בכ-6.2 מיליארדי ש"ח לעומת 3.5 מיליארדים בשנת 2010. גידול הוצאות הריבית, בכ-2.7 מיליארדי ש"ח, נבע בעיקר מגידול היקף כלי הספיגה המוניטריים נטו – המק"ם והפז"ק – ומהתרחבות פערי הריביות בין הריבית השקלית לבין הריביות

4 חוסר איזון מטבעי זה החל להיווצר בשנים 1995 עד 1997, שבהן נקט הבנק מדיניות מוניטרית מרסנת כדי להשיג את יעד האינפלציה שקבעה הממשלה. מכני יבוא ההון של המגזר הפרטי, שנבע מכך, נאלץ בנק ישראל לרכוש מהציבור מטבע חוץ כדי לשמור על שער החליפין בגבול התחתון של רצועת הניוד, ולספוג בחזרה את השקלים שהוזרמו למשק בשל כך. יתרות מטבע החוץ צמחו מממוצע של מיליארדי דולרים בודדים בעשורים הקודמים לכ-75 מיליארדים בסוף שנת 2011. במקביל, יתרת הכלים המוניטריים, שעד שנת 1994 הייתה מורכבת ברובה מהלוואות מוניטריות, כפי שמקובל בבנקים מרכזיים בעולם, מורכבת מאז ועד היום מהתחייבויות.

5 המצרף המוניטרי כולל את יתרת המק"ם והפיקדונות לזמן קצוב במטבע מקומי, בניכוי ההלוואות המוניטריות ומכרזי הריכוז.

בחו"ל, עקב הותרת הריביות במדינות המפותחות ברמות השפל שאליהן הן הגיעו במהלך שנת 2009 והחשת קצב ההעלאה של ריבית בנק ישראל במחצית הראשונה של שנת 2011 (איור 2). עם זאת, ההתרחבות הכלכלית הגדילה את הביקוש לבסיס הכסף, וגידולו הקטין את היקף הספיגה הנדרש ופעל לצמצום הוצאות הריבית.

הוצאות הריבית לממשלה גדלו ב-297 מיליוני ש"ח, מסך 328 מיליוני ש"ח בשנת 2010 ל-625 מיליונים בשנת 2011. גידול הוצאות הריבית הוא בעיקר תוצאה של גידול היתרה הממוצעת של חשבונות הממשלה הנושאים ריבית ושל עליית שיעור הריבית הממוצעת בשנת 2011.

1.2.2 ההכנסות הפיננסיות האחרות

ההכנסות הפיננסיות האחרות, בגין ניירות ערך ומכשירים פיננסיים נגזרים, הסתכמו השנה ב-255 מיליוני ש"ח, לעומת הוצאות בסך של 69 מיליונים בשנת 2010. השינוי נבע בעיקר מגידול רווחי ההון בגין ניירות ערך סחירים במטבע חוץ.

בנק ישראל הרוויח⁶ השנה מניירות ערך במטבע חוץ סך של 319 מיליוני ש"ח, לעומת 36 מיליונים בשנת 2010. (ראו ביאור 26 לדוחות הכספיים). העלייה ברווח לעומת השנה הקודמת מיוחסת לגידול היקף הנכסים במטבע החוץ, אך במידה רבה יותר – לירידת התשואות-לפדיון של איגרות חוב ממשלתיות במדינות המפותחות הגדולות והמבוססות כדוגמת ארה"ב וגרמניה, ששימשו "חוף מבטחים" למשקיעים בעולם עם התעצמות משבר החובות באירופה. בחינה כלכלית של רווחי ההון של בנק ישראל מחייבת סכימה של הרווחים (ההפסדים) שמומשו יחד עם השינוי ביתרת הסעיף המתאים בחשבונות השיערוך (רווחים לא-ממומשים), שינוי שאינו בא לידי ביטוי בדוח הרווח וההפסד.

ההכנסות הפיננסיות האחרות, בגין הפרשי שערים בשנת 2011, הסתכמו בכ-17.1 מיליארדי ש"ח, שמתוכם כ-0.5 מיליארד הם הכנסות מהפרשי שערים ממומשים אשר נזקפו לדוח הרווח וההפסד, והחלק הארי הוא הכנסות מהפרשי שערים לא-ממומשים בסך של כ-16.6 מיליארדים אשר נזקפו לחשבון השיערוך במאזן. לעומת זאת בשנת 2010 נרשמו הוצאות מהפרשי שערים בסך של כ-19.8 מיליארדי ש"ח, שמתוכם חלק הארי הוא הוצאות מהפרשי שערים ממומשים בסך של כ-17.6 מיליארדים אשר נזקפו לדוח הרווח וההפסד, והשאר הם הוצאות מהפרשי שערים לא-ממומשים בסך של כ-2.2 מיליארדים אשר קיזזו את חשבון השיערוך במאזן.

ההכנסות הושפעו משינוי שערי החליפין במהלך השנה (איור 3): בשנת 2011 פוחת השקל מול הדולר בשיעור של 7.7%, לעומת ייסוף של 6% בשנת 2010. התפתחות השינוי בשער החליפין מול הדולר לא הייתה אחידה במהלך השנה; במחציתה הראשונה נחלש הדולר לעומת השקל ב-3.8%, ואילו במחצית השנייה הוא התחזק ב-11.9%. מגמות אלה משקפות בעיקר את היחלשות הדולר לעומת האירו במחצית הראשונה ואת התחזקותו במחצית השנייה. בשערי החליפין של המטבעות העיקריים האחרים מול השקל נרשמה מגמה דומה – התחזקות של הליש"ט ב-7.3% (לעומת היחלשות של 10.1% בשנת 2010). והתחזקות של האירו ב-4.2% (לעומת היחלשות של 12.9% בשנת 2010).

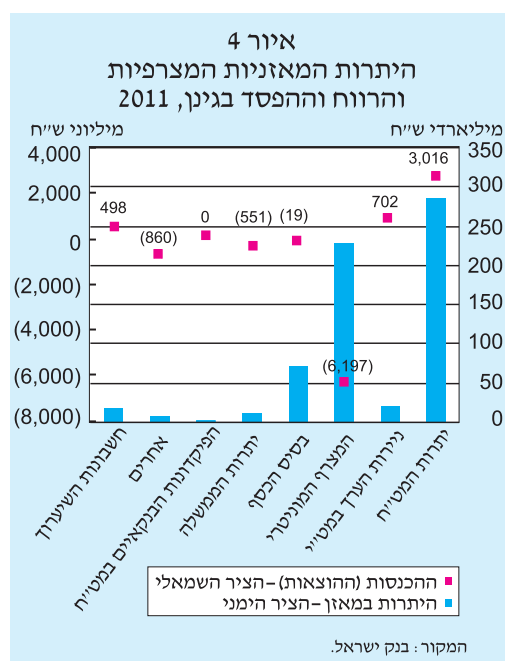

6 רווח ממכירת ניירות ערך וכן הפסד מירידת ערכם של ניירות ערך בסוף שנה נטו.

1.2.3 הוצאות הנהלה וכלליות

הוצאות הנהלה וכלליות של הבנק הסתכמו בשנת 2011 ב-706 מיליוני ש"ח, לעומת 528 מיליונים בשנת 2010, גידול של 178 מיליונים (כ-34%). הגידול נובע בעיקר מעדכון ההתחייבות האקטוארית לפנסיה ולתשלומי פרישה.

2. ניתוח השינויים המרכזיים בדוחות הכספיים והגורמים להם

בנק ישראל ממלא את התפקידים המוטלים עליו, ופועל להשגת המטרות שנקבעו לו על פי החוק כבנק מרכזי, ולפיכך פעילותו אינה מיועדת בהכרח להשגת רווחים. לחלק מן התפקידים שהבנק ממלא – בהם ניהול יתרות מטבע החוץ, ניהול המדיניות המוניטרית, היותו בנקאי של הממשלה, הנפקת המטבע והסדרת מערכת המזומנים במשק – יש השלכות משמעותיות על הדוחות הכספיים. לצד אלו יש להשגת מטרותיו ולמילוי תפקידיו של הבנק יתרונות כלכליים כלל-משקיים, שאינם מתבטאים בהכרח בדוחות הכספיים.

הדוחות הכספיים של הבנק ערוכים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, תוך התאמתם לפעילות המיוחדת של בנק מרכזי, כפי שמקובל גם בבנקים מרכזיים אחרים. לצורך הבנת ההשפעה של ההתפתחויות הכלכליות על הדוחות הכספיים החשבונאיים מובא להלן ניתוח של הנתונים בדוחות הכספיים, בהתאם למצרפים כלכליים בהתאם לתפקידי הבנק.

כלוח 1 ובאיור 4 מוצגים הדוחות הכספיים של הבנק בערכי נטו – כלומר יתרות הנטו במאזן ותוצאות הפעילות נטו בדוח הרווח וההפסד – בהתאם לתפקידים שהבנק ממלא, ובהתאם לפעילותו המרכזית, בדרך השונה מהמקובל בחשבונאות; זאת לצורך הניתוח הכלכלי של השינויים האמורים.

לוח 1 היתרות המאזניות המצרפיות והרווח וההפסד בגין

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		ליום 31 בדצמבר		
2010	2011	2010	2011	
הכנסות (הוצאות)		יתרות		
(מיליוני ש"ח)				
נכסים, נטו				
2,874	3,016	251,671	286,097	יתרות מטבע חוץ ¹
948	702	19,672	19,595	תיק ניירות ערך במטבע ישראלי
3,822	3,718	271,343	305,692	סך הכול
התחייבויות והון, נטו				
(3,500)	(6,197)	213,283	227,556	המצרף המוניטרי ²
(45)	(19)	66,311	72,389	בסיס הכסף ³
(254)	(551)	14,090	12,450	יתרות הממשלה ⁴
-	-	1,541	2,410	פיקדונות התאגידים הבנקאיים במטבע חוץ
(332)	(860)	7,874	8,945	אחרים ⁵
(17,562)	498	2,204	19,313	חשבונות השיעור ⁶
-	-	(33,960)	(37,371)	הון הבנק
(21,693)	(7,129)	271,343	305,692	סך הכול
(17,871)	(3,411)			הפסד נקי

1

יתרות מטבע החוץ מורכבות מסך הנכסים במטבע חוץ בחו"ל בצד הנכסים במאזן הבנק, בניכוי סך ההתחייבויות במטבע חוץ לחו"ל בצד ההתחייבויות במאזן.

2

יתרת המק"ם והפיקדונות לזמן קצוב במטבע מקומי, בניכוי ההלוואות המוניטריות ומכרזי הריכוז.

3

יתרת שטרי הכסף והמעצות שבמחזור בצירוף יתרת פיקדונות העו"ש השקליים של הבנקים בבנק ישראל. ההוצאות בגין סעיף זה כוללות הוצאות בגין הדפסת הכסף והכנסות מפיקדונות עו"ש של הבנקים בבנק ישראל.

4

יתרת פיקדונות הממשלה במטבע חוץ בצירוף יתרת פיקדונות הממשלה במטבע מקומי בניכוי יתרת האשראי לממשלה.

5

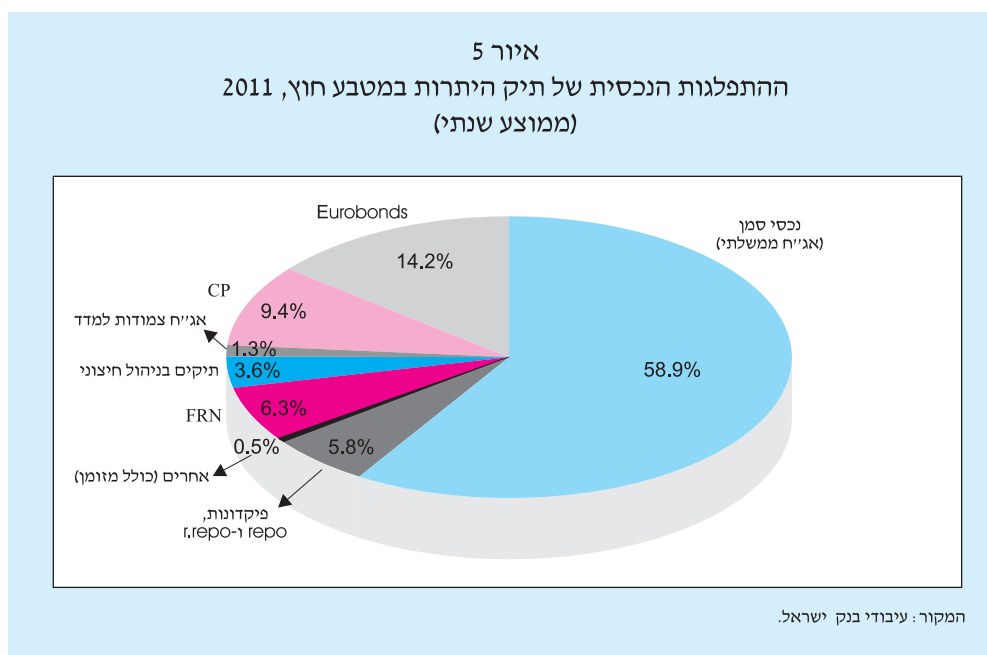
יתרת ה"אחרים" מורכבת מיתרת אחרים במטבע מקומי בצירוף סך הנכסים האחרים (הרכוש הקבוע והמוסדות הכספיים הבין-לאומיים) בניכוי יתרת ההתחייבויות האחרות במטבע מקומי וההתחייבויות אחרות במטבע חוץ בגין מוסדות כספיים בין-לאומיים.

6

הרווח (הפסד) בגין סעיף זה כולל את הפרשי השערים הממומשים בגין היתרות הנקובות במטבע חוץ. (רווחי ההון הממומשים מוצגים בהתאם לסעיף שבו הם נוצרו.)

2.1 יתרות מטבע החוץ

על פי חוק בנק ישראל התש"ע-2010, אחד מתפקידיו של הבנק הוא להחזיק את יתרות מטבע החוץ של המדינה ולנהל אותן.⁷ (ראו אזור 5 – ההתפלגות הנכסית של תיק יתרות מטבע החוץ). החוק מונה את הפעולות הפיננסיות אשר הבנק רשאי לנקוט כדי למלא את תפקידיו, לרבות ניהול היתרות. לפי החוק, הוועדה המוניתרית, בהתייעצות עם שר האוצר, היא שתתווה את הקווים המנחים למדיניות ההשקעה של יתרות מטבע החוץ. ניהול הסיכון הפיננסי של היתרות למאפייניו עומד במרכז מדיניות ההשקעה. הסיכונים הפיננסיים העיקריים הם סיכון מטבעי, סיכון מחיר, סיכון אשראי, סיכון מזילות וסיכון טיב הניהול.

החזקתן וניהולן של יתרות מטבע חוץ, בהתאם לאמור בחוק בנק ישראל, משרתות את המטרות שהחוק הציב לבנק ומסייעת לו במילוי תפקידיו האחרים.

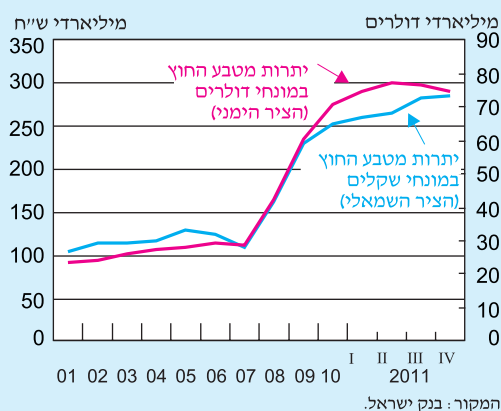
יתרות מטבע החוץ של הבנק הן חלק הארי של נכסיו – בסוף שנת 2011 כ-93% מסך נכסי הבנק, לעומת כ-92% בסוף 2010 (לוח 1). יתרות מטבע החוץ עמדו בסוף שנת 2011 על כ-75 מיליארדי דולרים, לעומת כ-71 מיליארדים בסוף 2010, עליה של כ-4 מיליארדים – כ-6%. במונחי שקלים עמדו היתרות בסוף שנת 2011 על כ-286 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-252 מיליארדים בסוף 2010, עלייה של כ-34 מיליארדים – כ-14% (איור 6).

רמת היתרות משקפת רכישות דולרים במסגרת מדיניות הבנק שהחלה במארכ 2008 עם תוכנית הרכישות שננקטה מפני הצורך להגדיל את רמת היתרות לרמה הרצויה בטווח הארוך (איור 7). החל מאוגוסט 2009 מדיניות הרכישות של הבנק היא לפעול בשוק מטבע החוץ במצבים של תנודות חריגות

⁷ יתרות מטבע החוץ מורכבות מיתרת הסעיף "נכסים פיננסיים במטבע חוץ בחו"ל" במאזן הבנק, בניכוי יתרת הסעיף "התחייבויות פיננסיות במטבע חוץ לחו"ל". יתרות אלו משמשות לקביעת מדיניות ההשקעה של בנק ישראל ולדיווחיו לגורמים שונים, ולפיכך הן בסיס לניתוח ההתפתחויות בדברי הסבר אלו.

⁸ עד כניסתו לתוקף של חוק בנק ישראל התש"ע-2010, ביום 1 ביוני 2010, נוהלו היתרות על פי חוק בנק ישראל התשי"ד-1954 והפרשנות המשפטית שהתווספה עליו במשך השנים, ובהתאם למדיניות ההשקעה שקבע נגיד הבנק.

איור 6
יתרות מטבע החוץ במונחי שקלים
ובמונחי דולרים, 2001 עד 2011

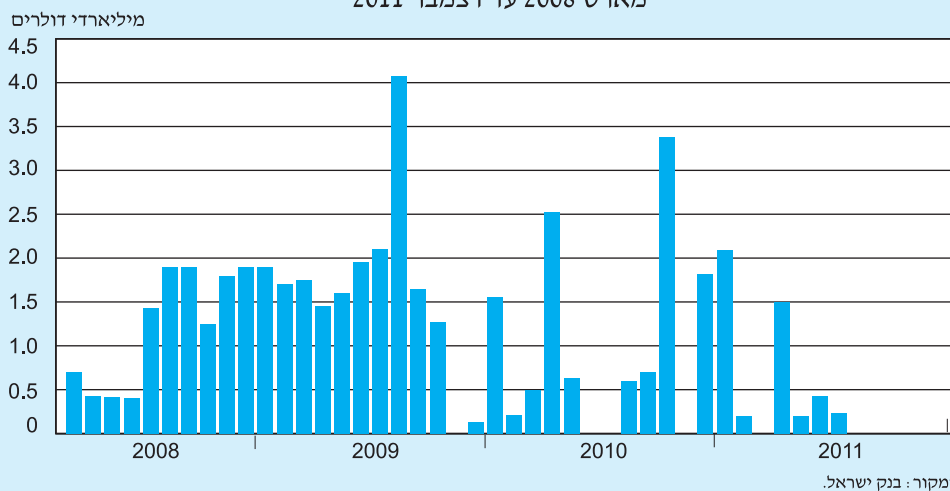

בשער החליפין של השקל, שאינן תואמות את התנאים הכלכליים הבסיסיים, או כאשר שוק מטבע החוץ לא מתפקד כראוי.

גידולן של יתרות מטבע החוץ נבע ממספר גורמים (לוח 2): עיקר הגידול השנה, בדומה לשנה קודמת, נבע מרכישות מטבע החוץ על ידי בנק ישראל בשוק השקל-דולר; זאת בהיקף של 4.6 מיליארדי דולרים, לעומת 11.9 מיליארדים בשנת 2010. לגידול זה נוסף רווח כולל של בנק ישראל מריבית ורווחים פיננסיים בסך 74 מיליוני דולרים, לעומת הפסד של 758 מיליונים בשנת 2010, שעליו נוספה הזרמה של המגזר הפרטי בסך 119 מיליוני דולרים ליתרות מטבע החוץ, לעומת משיכה בסך 199 מיליונים בשנת 2010. גידול זה קוזז על ידי משיכות של הממשלה והמוסדות הלאומיים בסך של 861 מיליוני דולרים לעומת 650 מיליונים בשנת 2010.

בהשפעת המשבר העולמי עלה דרמטית סיכון האשראי במגזר הבנקאי הבין-לאומי. לפיכך החליט בנק ישראל, בספטמבר 2008, להפסיק את ההפקדות במערכת הבנקאות הבין-לאומית, והוראה זו בתוקף גם היום. היתרה בפיקדונות לזמן קצר, הכוללת פיקדונות במוסדות פיננסיים בין-לאומיים ופיקדונות בבנקים מרכזיים, הייתה בסוף שנת 2011 כ-8.5 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-20.4 מיליארדים בסוף 2010, קיטון של כ-11.9 מיליארדים. (ראו הסעיף "פיקדונות לזמן קצר" במאזן הבנק).

איור 7
רכישות חודשיות של מטבע חוץ על ידי בנק ישראל,
מארס 2008 עד דצמבר 2011

לוח 2

תרומת המזרים ליתרות מטבע החוץ

השנה	השינוי ביתרות מטבע החוץ ³	המגזר הפרטי ¹	בנק ישראל	ממשלה ומוסדות לאומיים ²
	(4)=(1)+(2)+(3)	(1)	(2)	(3)
(מיליוני דולרים)				
2002	489	(1,351)	2,040	(200)
2003	2,118	(1,204)	1,445	1,877
2004	844	(631)	993	482
2005	1,226	1,026	125	75
2006	1,197	25	1,845	(673)
2007	(596)	(196)	2,512	(2,912)
2008*	13,876	4,291	12,789	(3,204)
2009	18,099	(4,559)	22,866	(208)
2010	10,301	(199)	11,150	(650)
2011	3,962	119	4,704	(861)
I	3,612	4	4,009	(401)
II	2,888	21	2,939	(72)
III	(1,082)	69	(1,210)	59
IV	(1,456)	25	(1,034)	(447)

(1) כולל את תשלומי מס ההכנסה של המגזר הפרטי במטבע חוץ.
(2) העברות של הממשלה והמוסדות הלאומיים מחו"ל והכנסות בנק ישראל מיתרות מטבע החוץ (הכנסות מריבית, רווחי הון והפרשי שערים צולבים בין הדולר למטבעות חוץ אחרים).
(3) כולל את השינוי בריבית שנצברה על יתרות מטבע החוץ.
* נתונים לפי תאריך הערך, שאר הנתונים הם לפי תאריך המאזן.

2.1.1 התשוואות על יתרות מטבע החוץ

בנק ישראל משקיע את יתרות מטבע החוץ בעיקר בנכסים סחירים, כדי להבטיח רמה נאותה של מזילות, ובנכסים שאריכותם הממוצעת (המח"ם – משך החיים ממוצע) קצרה יחסית, כדי למנוע סיכון של תנודות גדולות בערך התיק כתוצאה מתנודות אפשריות בשווקים הפיננסיים.

את התשוואה שהושגה מהשקעת היתרות משווים לתשוואה של הסמן (benchmark). הסמן הוא תיק היפותטי בר השקעה, הבנוי מנכסים שונים על פי כללים ידועים שנקבעו מראש, והוא משקף את אסטרטגיית ההשקעה ארוכת הטווח של הבנק. תשוואת ההחזקה של הנכסים הכלולים בסמן, בכל המטבעות, משוקללות על פי משקלותיהם של המטבעות בהרכב של סל מטבעות (הנומרי). תשוואת ההחזקה של תיק היתרות נמדדת במונחים של סל מטבעות – הנומרי. הנומרי הוא הרכב רב-מטבעי, המשקף את המטרות של החזקת היתרות, ועל פיו נקבעת ההתפלגות המטבעית של הסמן, שמולו מנוהל תיק היתרות. התשוואה של תיק היתרות, במונחי מטבע או סל כלשהו, אינה מושפעת משינויים בגודל היתרות במהלך התקופה, גם אם מקורם מחוץ לתיק היתרות עצמו, למשל משיכות של הממשלה או רכישות מטבע חוץ על ידי בנק ישראל. חישוב התשוואה בדרך זו, היא בהתאם לנהגים המקובלים בענף ניהול ההשקעות בארץ ובעולם, ומטרתה לאפשר השוואה בעלת משמעות של

תשואות היתרות בין שנה לשנה, לעומת תשואותיהם של תיקים מנוהלים אחרים, דבר שהוא אפשרי רק כאשר התשואה אינה תלויה בשינויים בגודל התיק.

התשואה השנתית של תיק היתרות במונחי הנומרי הסתכמה בשנת 2011 ב-1.27%, לעומת תשואה של 1.07% בסמף (לוח 3). ההפרש ביניהן, 0.20%, הוא התשואה העודפת בתיק היתרות, אשר משקפת את תרומתן של החלטות ההשקעה שנתקבלו במסגרת דרגות החופש לניהול הפעיל של היתרות, החלטות המתבטאות בסטיות של הרכב התיק מהרכב הסמן. דרגות חופש אלו מוגבלות על ידי מערכת של כללי ציות, שהיא חלק ממדיניות ההשקעה של היתרות. הערך המוסף של הניהול הפעיל של תיק היתרות מתבטא בפער התשואות בין תיק היתרות לבין הסמן שלו, פער שהוא בדרך כלל חיובי, ובשנים 2002 עד 2011 הוא עמד בממוצע על 0.24%. הרמה הנמוכה של תשואת הסמן בשלוש השנים האחרונות, שהייתה, בממוצע 1.01% ביחס לשנים שקדמו להן, היא תוצאה של רמות השפל אליהן הגיעו הריביות והתשואות-לפידין בשווקים שהיתרות מושקעות בהם, בגלל המשבר הפיננסי העולמי, אשר החריף בספטמבר 2008.

מאחר שתיק היתרות הוא תיק רב-מטבעי הרי שמדידת התשואה במונחי מטבע ספציפי יש בה מידה של שרירותיות – למשל כשבוחנים את התשואה במונחי דולרים (0.19% השנה), ובמונחי אירו (3.5% השנה), ואת התנודתיות הגבוהה של התשואות האלה לאורך השנים (לוח 3). במונחי שקלים התקבלה בשנת 2011 תשואה חיובית של 7.85% (לעומת תשואה שלילית של 7.13% בשנת 2010), עקב תרומה חיובית של הפרשי שערים – תוצאת היחלשות השקל מול מטבעות הנומרי ובייחוד מול הדולר, שבו משוקע חלק ניכר מהיתרות.

9 התשואה על יתרות מטבע החוץ לא כוללת את התשואה שמקורה בכיקדונות מטבע חוץ של הבנקים המסחריים הישראליים. פיקדונות אלו מנוהלים בנפרד משאר יתרות מטבע החוץ במטרה לקזז את החשיפה של בנק ישראל לסיכוני מטבע וריבית הנובעים מהם.

לוח 3

יתרות מטבע החוץ – סך כל ההכנסות, הפרשי השערים והתשואה

2009	2010	2011	
(מיליוני דולרים)			
סך כל יתרות מטבע החוץ			
60,612	70,913	74,875	סוף השנה
51,310	64,665	75,744	ממוצע שנתי
(מיליוני שקלים)			
ההכנסות (ההוצאות) והפרשי השערים			
5,230	2,874	3,016	ריבית ורווחי הון
(1,533)	(157)	256	הפרשי מחירים לא-ממומשים ¹
454	(20,187)	17,644	הפרשי שערים
4,151	(17,470)	20,916	סך הכול
(מיליוני דולרים)			
ההכנסות (ההוצאות) והפרשי השערים – בחישוב כלכלי:			
1,330	776	833	ריבית ורווחי הון
(401)	(29)	52	הפרשי מחירים לא-ממומשים ¹
1,169	(1,495)	(776)	הפרשי שערים
2,098	(748)	109	סך הכול
(אחוזים)			
1.80	1.16	1.20	ריבית ורווחי הון
1.80	(8.29)	6.65	הפרשי שערים
3.60	(7.13)	7.85	סך הכול
0.80	6.66	3.50	סך הכול
1.80	1.16	1.20	ריבית ורווחי הון
2.50	(2.38)	(1.01)	הפרשי שערים
4.30	(1.22)	0.19	סך הכול
1.91	*1.73	1.27	במונחי הנומר של יתרות מטבע החוץ
0.81	*1.19	1.07	תשואת הסמן (benchmark)
(1) הפרשי המחירים הלא-ממומשים מתבטאים בשינוי השנתי בחשבון השיערוך מניירות ערך סחירים במטבע חוץ. (ראו ביאור 15 לדוחות הכספיים.) (2) שיעורי התשואה המוצגים במונחים שנתיים, על בסיס חישוב יומי, מתייחסים להכנסות מיתרות מטבע החוץ, כולל רווחים או הפסדים כתוצאה משינויים במחירי השוק. * חושב מחדש מפני השינוי בסל המטבעות.			

2.2 חשבונות השיערוך

חשבונות השיערוך כוללים רווחים לא-ממומשים מהפרשי שערים על היתרות הנקובות במטבע חוץ ורווחים לא-ממומשים בגין הצמדה למדד ושיערוך של ניירות ערך סחירים במטבע מקומי ובמטבע חוץ לשוויים ההוגן. חשבונות השיערוך מנוהלים בנפרד לכל פריט (מטבע, נייר ערך) ונזקפים לדוח הרווח וההפסד בעת מימוש אותו פריט או חלק ממנו. אין קיזוז בין סוגי פריטים שונים. יתרת ההפסד בחשבונות השיערוך, הנובעת מהפרשי הצמדה והפרשי מחירים בניירות ערך במטבע מקומי ובמטבע חוץ ומהפרשי שערים מהיתרות הנקובות במטבע חוץ, נקפת בסוף השנה לדוח הרווח וההפסד.

גידולה של יתרת חשבונות השיערוך בסך של כ-17.1 מיליארדי ש"ח – מיתרה של כ-2.2 מיליארדי ש"ח בסוף שנת 2010 לכ-19.3 מיליארדים בסוף 2011 – מורכבת מעלייה בסך של כ-16.6 מיליארדי ש"ח בחשבון השיערוך בגין יתרות הנקובות במטבע חוץ, מעלייה בסך של כ-0.3 מיליארד ש"ח בחשבון השיערוך מניירות ערך סחירים במטבע חוץ ומעלייה בסך של כ-0.2 מיליארד ש"ח ביתרת חשבון השיערוך בגין ניירות ערך סחירים במטבע מקומי. (ראו ביאור 15 לדוחות הכספיים).

2.2.1 היתרות הנקובות במטבע חוץ

בהתאם לשיטה החשבונאית להכרה בהפרשי שערים בדוחות הכספיים של הבנק, הפרשי השערים הנצברים על היתרות המאזניות אינם נזקפים במלואם לדוח הרווח וההפסד, אלא אם כן מומשו. ההכרה במימוש לגבי מטבע חוץ מסוים היא רק כשהיתרה המוחזקת באותו מטבע קטנה. הפרשי שערים לא-ממומשים נזקפים לחשבון השיערוך במאזן. אם ייוצרו הפסדים עתידיים ממטבע מסוים, הם יקוזזו תחילה מול חשבון השיערוך של אותו מטבע, אם יש חשבון כזה, ורק אם תיווצר במטבע מסוים יתרת חשבון שיערוך שלילית לסוף שנה, היא תיזקף לדוח הרווח וההפסד. הפסדים שהוכרו בדוח הרווח וההפסד לא יקוזזו כנגד רווחים לא-ממומשים שייצברו בעתיד. בשנת 2011 נרשמו הפרשי שערים בסך של כ-17.1 מיליארדי ש"ח בגין התאמת היתרות הנקובות במטבע חוץ לשער היציג – עיקר הפרשי השערים בסך של כ-17.6 מיליארדים נצברו על יתרות מטבע החוץ, והן קוזזו במקצת על ידי הפסדים מהפרשי שערים בסך של כ-0.6 מיליארד, שנצברו על יתרות המוסדות הכספיים הבין-לאומיים, פיקדונות הממשלה ופיקדונות התאגידים הבנקאיים במטבע חוץ. מתוך סך של כ-17.1 מיליארדי ש"ח מהפרשי השערים שנרשמו בשנת 2011, כ-0.5 מיליארד נרשמו כהכנסות מהפרשי שערים ממומשים בדוח הרווח וההפסד, וכ-16.6 מיליארדים נזקפו לחשבונות השיערוך במאזן, כהפרשי שערים לא-ממומשים (לוח 4). לעומת זאת בשנת 2010 נרשמו הפרשי שערים שליליים בסך של כ-19.8 מיליארדי ש"ח בגין התאמת היתרות הנקובות במטבע חוץ לשער היציג – עיקרם, כ-20.2 מיליארדים, נצברו על יתרות מטבע החוץ, והן קוזזו במצט על ידי רווחים מהפרשי שערים בסך של כ-0.5 מיליארד, שנצברו על יתרות המוסדות הכספיים הבין-לאומיים, פיקדונות הממשלה ופיקדונות התאגידים הבנקאיים במטבע חוץ. מתוך סך של כ-19.8 מיליארדי ש"ח מהפרשי השערים השליליים שנרשמו בשנת 2010, נרשמו כ-17.6 מיליארדים כהוצאות מהפרשי שערים ממומשים בדוח הרווח וההפסד, וכ-2.2 מיליארדים קוזזו מחשבונות השיערוך במאזן (לוח 4). הרווחים מהפרשי השערים בשנת 2011 נבעו מהתחזקותם של הדולר, האירו וחלק מהמטבעות האחרים שהיתרות מוחזקות בהם מול השקל במהלך השנה. הגורמים לפיחות השנה היו בין היתר התמתנות היצוא והרעה בחשבון השוטף, חוסר יציבות פוליטית במזרח התיכון, התחזקות הדולר בעולם, הטלת חובת נזילות על עסקאות של תושבי חוץ בנגזרי מטבע חוץ, ביטול הפטור ממס רווח הון לתושבי חוץ, ולקראת סוף השנה – גם הפחתת הריבית.

2.2.2 ניירות ערך סחירים במטבע חוץ

יתרת חשבון השיערוך בגין ניירות ערך סחירים במטבע חוץ עמדה בשנת 2011 על כמיליארד ש"ח לעומת כ-0.7 מיליארד בשנת 2010. העלייה מיוחסת בעיקר לירידה בתשואות-לפדיון של איגרות החוב הממשלתיות במדינות המפותחות הגדולות והמבוססות, כדוגמת ארה"ב וגרמניה, שבאה לידי ביטוי בעליית מחיריהן של איגרות אלו.

לוח 4

הפרשי שערים בגין התאמת היתרות הנקובות במטבע חוץ לשער היציג

2010	2011	
(מיליוני ש"ח)		
נכסים		
	17,644	יתרות מטבע חוץ
(20,187)		
	9	אשראי לממשלה - קרנות דו-לאומיות
(7)		
	114	מוסדות כספיים בין-לאומיים
(81)		
התחייבויות		
	(204)	פיקדונות הממשלה
35		
	(96)	פיקדונות התאגידים הבנקאיים במטבע חוץ
71		
	(339)	מוסדות כספיים בין-לאומיים
387		
	(9)	פיקדונות של הקרן הדו-לאומית
7		
(19,775)	17,119	סך הכול
	498	הפרשי שערים ממומשים
(17,562)		
	16,621	הפרשי שערים לא-ממומשים
(2,213)		

2.2.3 ניירות ערך סחירים במטבע מקומי

יתרת חשבון השיעור בגין ניירות ערך סחירים במטבע מקומי עמדה בסוף שנת 2011 על כ-1.4 מיליארדי ש"ח לעומת כ-1.1 מיליארדים בסוף 2010. רוב הגידול ביתרת חשבון השיעור נבע מרכיב הצבירה בגין ההצמדה למדד המחירים לצרכן, והיתר – מרכיב הפרשי המחירים.

2.3 מצרף הכלים המוניטריים

המטרה המרכזית של בנק ישראל היא שמירה על יציבות המחירים, ובנוסף עליה קובע חוק בנק ישראל שעל הבנק לתמוך גם בהשגת מטרות אחרות של המדיניות הכלכלית של הממשלה – במיוחד צמיחה, תעסוקה וצמצום פערים חברתיים – כתנאי שלדעת הוועדה המוניתארית לא תהיה בכך פגיעה בהשגת יציבות המחירים לאורך זמן.

בנק ישראל עושה שימוש בכלים מוניטריים שונים: התאמת שיעור הריבית, שהיא הכלי העיקרי של המדיניות המוניטרית, ניהול יתרות מטבע החוץ של המדינה, מתן הלוואות לתאגידים הבנקאיים או קבלת פיקדונות מהם, שימוש בכלי שוק – מק"ם ומכרזי ריכוז. באמצעות הכלים המוניטריים השונים בנק ישראל מזרים או סופג את כמות הנזילות הדרושה לתמיכה בשיעור הריבית שקבעה הוועדה המוניתארית.

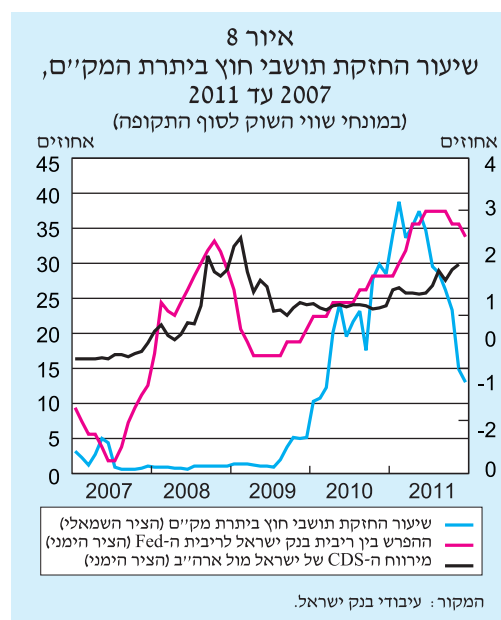
במחצית הראשונה של שנת 2011 המשיך בנק ישראל לרכוש דולרים כדי לקזז את השפעת זרמי ההון הניכרים לטווח הקצר למשק הישראלי – זרמים אשר הביאו להתחזקות השקל עקב פתיחת פער הריביות בין ישראל לבין משקי המערב. כוחות אלו אפיינו גם משקים מהירי צמיחה אחרים בעולם, שנפגעו פחות מהמשבר הפיננסי, ולכן הריביות בהם היו גבוהות מאשר במשקים המפותחים. גידולו של יבוא ההון בא לידי ביטוי בעליית שיעור החזקתם של תושבי חוץ בסך יתרת המק"ם: לפני החרפת המשבר הפיננסי, בספטמבר 2008, עמד שיעור החזקת תושבי חוץ בסך יתרת המק"ם על כ-1% בלבד; עם פתיחת פער הריביות מול המדינות המופתחות משכה הריבית המקומית השקעות של

תושבי חוץ, ואלו עמדו בינואר 2011 על שיעור של כ-34% מסך יתרת המק"ם, לעומת כ-13% בדצמבר 2011 (איור 8). ירידת שיעור החזקתם של תושבי חוץ בסך יתרת המק"ם בשנת 2011 נבעה מעליית מירווח ה-CDS¹⁰ של ישראל, מצעדים שנקט בנק ישראל למיתון תנועות ההון אל המשק, וכן מהפחתת הריבית שנקט הבנק החל מהרביע האחרון לשנת 2011.

הצעדים שנקט הבנק למיתון תנועות ההון כללו הטלת חובת נזילות של 10% בעסקאות של תושבי חוץ בנגזרי מטבע חוץ – מה שמפחית עבורם את הכדאיות של פיקדונות שקליים יחסית לפיקדונות במטבע חוץ עבור תושבי חוץ, שכן הם אינם נהנים מהריבית המקומית על כל קרן ההפקדה אלא על הקרן בניכוי חובת הנזילות. צעד זה צמצם את פער הריביות האפקטיבי העומד בפני משקיעים תושבי חוץ. במקביל לצעדי בנק ישראל בשוק מטבע החוץ, ביטלה ועדת הכספים בחודש יולי השנה את הפטור ממס על רווחי הון הנובעים בעקיפין ממילדות מדינה שמועד פדיונם אינו עולה על כשנה מיום הנפקתם, למשל דרך קרנות נאמנות, ובחודש נובמבר האחרון אושר תיקון לפקודת מס ההכנסה המבטל את הפטור ממס רווח הון במכירה ישירה ומהכנסות ריבית על מילדות מדינה קצרי מועד.

רכישות בנק ישראל במהלך שנת 2011 הסתכמו, כאמור, בכ-4.6 מיליארדי דולרים. לרכישות מטבע חוץ השפעה מרחיבה על הנזילות במשק, ובהינתן רמת הריבית שבנק ישראל קובע, עודפי הנזילות נספגים

בחזרה באמצעות הכלים המוניטריים. יתרת הכלים המוניטריים לסוף שנת 2011 הסתכמה בכ-228 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-213 מיליארדים בסוף 2010. בשנת 2011 צומצמה ספיגת עודפי הנזילות שיוצרות רכישות מטבע החוץ באמצעות הנפקת המק"ם, והנזילות העודפת נספגה באמצעות הפז"ק. צמצום הנפקות המק"ם הוביל ממילא לעליית חלקו של הפז"ק, ככלי תחליפי לתמיכה בשיעור הריבית לטווח קצר, כך שהרכב המצרף המוניטרי השתנה: היקף הפז"ק עלה, והיקף המק"ם ירד. בסוף שנת 2011 המצרף המוניטרי היה מורכב מכ-106 מיליארדי ש"ח בפז"ק, כ-47% מכלל הכלים המוניטריים (לעומת 78 מיליארדים בסוף 2010 – כ-37%), ומכ-122 מיליארדי ש"ח במק"ם, כ-53% מכלל הכלים האלה (לעומת 135 מיליארדים בסוף 2010 – כ-63%).

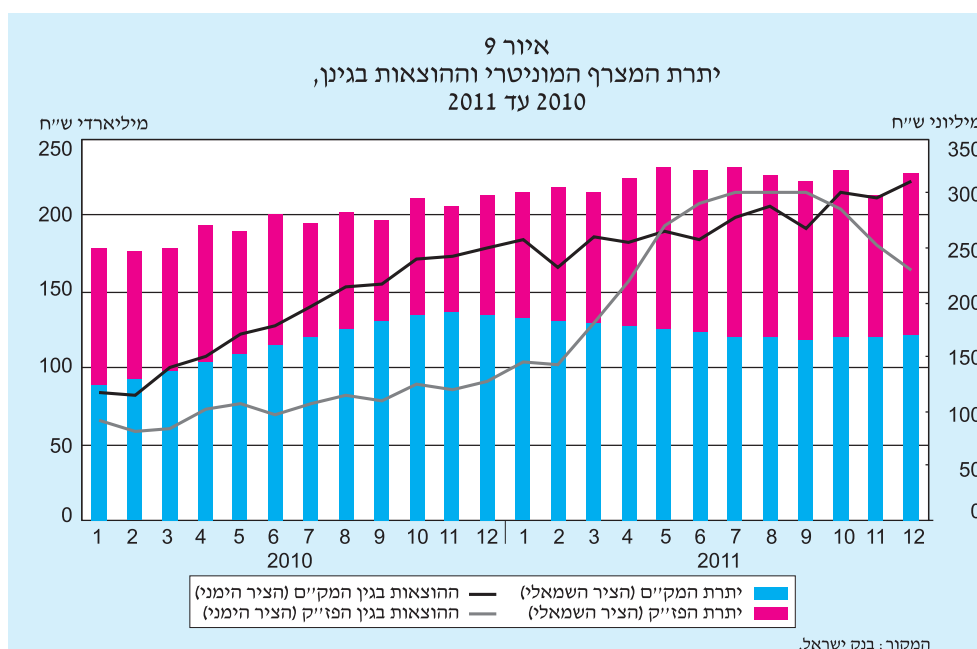
2.3.1 ההוצאות בגין הכלים המוניטריים

הוצאות הריבית בגין מצרף הכלים המוניטריים הסתכמו בשנת 2011 בכ-6.2 מיליארדי ש"ח, לעומת 3.5 מיליארדים בשנת 2010.

עליית הוצאות הריבית נבעה מהעלאת ריבית בנק ישראל במהלך שנת 2011 – מ-1.6% במוצע בשנת 2010 ל-2.88% במוצע בשנת 2011 (שינוי שתרם כשלושת רבעים מגידול הוצאות הריבית), ומהגדלת היקף הספיגה שנדרש, באמצעות הגדלת המצרף המוניטרי. (גידול המצרף המוניטרי תרם כרבע לגידול בהוצאות). ההוצאות בגין המק"ם נותרו החלק העיקרי של הוצאות הריבית בגין הכלים המוניטריים, כ-3.3 מיליארדי ש"ח. זאת מפני גודלה של יתרת המק"ם (כ-124 מיליארדים במוצע)

¹⁰ CDS (Credit Default Swap) הוא מכשיר פיננסי לגידור סיכוני אשראי – בין היתר, של המדינה. מירווח ה-CDS הוא הפרמיה הכספית שמוכר CDS דורש על התחייבותו לפרוץ את החוב במקרה שמנפיק החוב יהיה כמצב של חדלות פירעון.

ביחס ליתרת הפז"ק (כ-100 מיליארדים בממוצע) ומפני שהמק"ם מונפק לתקופה של עד שנה, ועל כן הריבית המשולמת בגינו הייתה במהלך השנה גבוהה מזו המשולמת על הפז"ק, המופקד ליום או לשבוע (איור 9).

2.4 תיק ניירות הערך במטבע ישראלי

בסוף שנת 2011 עמדה יתרת תיק ניירות הערך במטבע ישראלי על כ-19.6 מיליארדי ש"ח, בדומה ליתרה בשנת 2009 (כ-19.7 מיליארדי ש"ח). מרבית התיק נרכש על ידי הבנק בשנת 2009, שבה נקט הבנק מדיניות מוניטרית מרחיבה כדי לצמצם את פגיעתו של המשבר העולמי במשק הישראלי, כפי שנעשה במדינות רבות בעולם: הבנק רכש בשוק המשני ניירות ערך ממשלתיים סחירים בכ-18 מיליארדי ש"ח, כדי לתמוך בירידת הריביות לטווחים הארוכים יותר, ובכך להקל את תנאי האשראי ולתמוך בפעילות הכלכלית במשק. רכישות אלו הופסקו באוגוסט 2009.

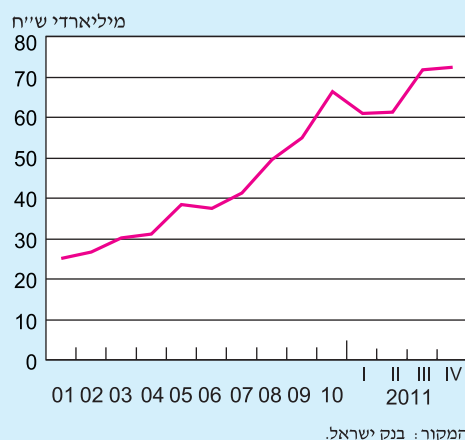
הכנסות הריבית וההצמדה מתיק זה הסתכמו בשנת 2011 ב-702 מיליוני ש"ח (לעומת 948 מיליונים בשנת 2010), הסיבה העיקרית לירידה בשנת 2011 היא שההכנסות מהפרשי הצמדה על ניירות ערך שנפדו היו בשנה זו נמוכות יותר מאשר בקודמתה.

ההכנסות מריבית והפחתות הניכיון או הפרמיה בגין תיק זה נרשמות בדוח הרווח וההפסד על בסיס צבירה בסעיף "הכנסות ריבית מהממשלה". לסעיף זה נזקפת גם ההכנסה מהפרשי הצמדה בגין ני"ע שמומשו או נפדו. הרווחים או ההפסדים מהפרשי הצמדה, וכן משיערוך לשווי השוק, נזקפים לחשבון השיערוך במאזן. יתרת חשבון שיערוך בחובה נזקפת בסוף השנה לדוח הרווח וההפסד, בסוף שנת 2011 היה חשבון השיערוך ביתרת זכות. (ראו סעיף 2.2.3).

2.5 בסיס הכסף

בסיס הכסף, המורכב משטרי הכסף והמעות שבמחזור ומפיקדונות העו"ש השקליים של הבנקים בבנק ישראל, גדל השנה בכ-10%, מיתרה של כ-66 מיליארדי ש"ח בסוף שנת 2010 ליתרה של כ-72 מיליארדים בסוף 2011. שיעור הגידול, הזהה לזה של השנה קודמת, הוא במידה רבה תוצאה של

איור 10
יתרת בסיס הכסף,
2001 עד 2011

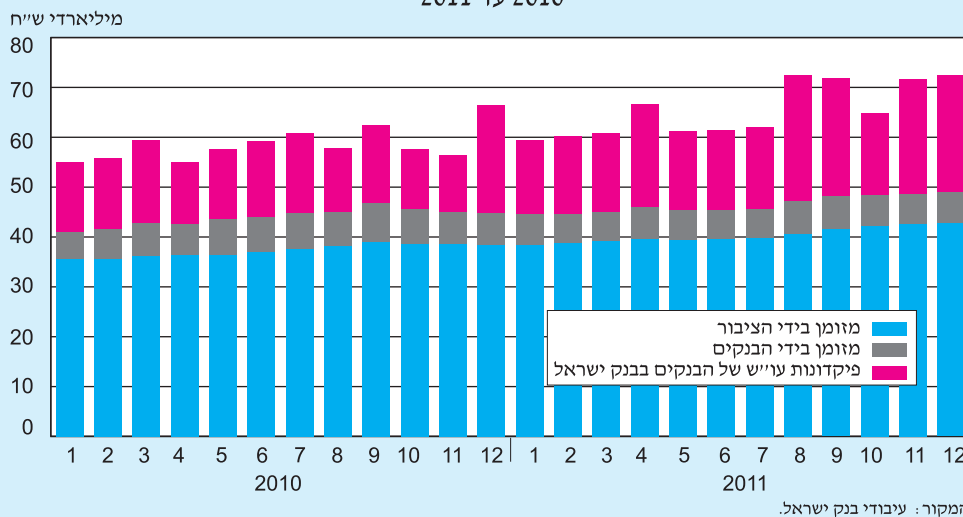

התרחבות הפעילות הכלכלית במשק, והמשך תוואי המגמה בשנים האחרונות (איור 10). גידול בסיס הכסף השנה נבע מגידול של כ-11% ברכיב המזומן שבידי הציבור (המחושב כהפרש בין סך שטרי הכסף והמעות שבמחזור לבין יתרת המזומנים שבידי הבנקים), מגידול של 9% ברכיב המזומן שבידי הבנקים ומקוטון של כ-3% ברכיב פיקדונות העו"ש של הבנקים בבנק ישראל (איור 11).

במשטר של יעד אינפלציה שבו מכשיר המדיניות להשגת היעד הנומינלי הוא הריבית, כמות הכסף נקבעת על פי הביקוש של הציבור. בנק ישראל סופג את עודפי הנדלונות שנוצרים במערכת הבנקאית, כדי להבטיח שהריביות לטווח הקצר ביותר יתאימו לריבית המוצהרת. התפתחות מצרפי הכסף, ובתוכם בסיס הכסף, משקפת אפוא את ביקוש הציבור לכסף, בהינתן ריביות השוק ותנאי המשק.

שטרי הכסף והמעות במחזור גדלו בסוף שנת 2011 בכ-9%, לעומת כ-8% בסוף 2010, שיעור הנמוך משמעותית מאשר בשנים 2009 ו-2008. בשנים אלו, עקב החרפת המשבר הפיננסי החל מספטמבר 2008, והורדת הריבית החדה כתוצאה מכך, גדלו היקפיהם של שטרי הכסף והמעות בכ-21% וכ-19%, בהתאמה. עלייה זו נבעה בעיקר מהעדר אפיקי השקעה אטרקטיביים, ולא מצורך חריג בנדלונות לשם מימון ביקושים.

איור 11
רכיבי בסיס הכסף,
2010 עד 2011

לוח 5 בסיס הכסף – השינויים ומקורותיהם

השנה	השינוי בבסיס הכסף	הזרמת (+) / ספיגת (-) הממשלה והמוסדות הלאומיים ¹	הזרמת (+) / ספיגת (-) בנק ישראל	הזרמה מהמרות מט"ח בבנק ישראל	התאמות ²
	(1)=(2)+(3)+(4)+(5)	(2)	(3)	(4)	(5)
(מיליוני ש"ח)					
2002	1,437	(6,065)	9,265	-	(1,763)
2003	3,567	3,479	1,425	-	(1,337)
2004	966	1,601	1,070	-	(1,705)
2005	7,357	(1,452)	9,920	-	(1,111)
2006	(1,176)	(3,789)	3,797	-	(1,184)
2007	3,979	(10,809)	15,693	-	(905)
2008*	8,297	(17,371)	(17,305)	43,995	(1,022)
2009	5,141	(14,195)	(58,855)	77,413	778
2010	11,509	1,418	(32,962)	43,752	(699)
2011	6,078	(2,142)	(7,494)	16,170	(456)
I	(5,433)	(13,638)	56	8,131	18
II	525	7,138	(13,826)	7,273	(60)
III	10,481	120	9,864	766	(269)
IV	505	4,238	(3,588)	-	(145)

(1) הזרמת הממשלה כוללת גם את הזרמות המוסד לביטוח לאומי ובנק הדואר.
 (2) ההתאמות כוללות: העברות של המוסדות הלאומיים מחו"ל, המתכצעות באמצעות הבנקים, אך מוגדרות כהזרמת המגזר הציבורי (בטור 2). תקבולים ותשלומים מקומיים של בנק ישראל והממשלה במטבע חוץ למגזר הפרטי, כדוגמת תקבולי מס הכנסה במטבע חוץ, אינם משנים את בסיס הכסף, שכן הם מועברים במישרין מהמגזר הפרטי לממשלה; מצד אחד הם מוגדרים כספיגה של הממשלה, ואילו מהצד האחר הם מוגדרים כתרומה של המגזר הפרטי ליתרות מטבע החוץ.

* נתונים לפי תאריך הערך, שאר הנתונים הם לפי תאריך המאזן.

בנק ישראל הזרים נטו לבסיס הכסף כ-8.7 מיליארדי ש"ח, ואילו הממשלה והמוסדות הלאומיים ספגו כ-2.1 מיליארדי ש"ח (לוח 5). עיקר הזרמת בנק ישראל נבעה מרכישות מטבע החוץ, שהזרימו נזילות של כ-16.2 מיליארדי ש"ח. בנק ישראל ספג את עודפי הנזילות בסכום נטו של כ-7.5 מיליארדי ש"ח. סכום זה מורכב, מצד אחד, מספיגת בנק ישראל באמצעות הכלים המוניטריים בסך של כ-15 מיליארדים – הרחבת הספיגה בכ-28 מיליארדי ש"ח באמצעות הפז"ק, וצמצום הספיגה בכ-13 מיליארדים באמצעות המק"ם – ומהצד השני הזרים הבנק סך של כ-7.5 מיליארדים, שעיקרם תשלומים בגין הכלים המוניטריים בסך של כ-6.2 מיליארדים.

2.5.1 ההוצאות על הדפסת כסף

ההוצאות על הדפסת הכסף וטביעת מעות הסתכמו השנה ב-34 מיליוני ש"ח, לעומת 53 מיליונים בשנת 2010.

ביום 31 בדצמבר 2010 תם המועד החוקי להמרת שטרות מסדרה א' של השקל החדש ומעות בעריך 5 אגורות. בעקבות זאת הכיר הבנק בהכנסות בשווי הכספי של שטרות מסדרה א' של השקל החדש ושל מטבעות בעריך 5 אגורות המצויים בידי הציבור ולא הומרו לסדרה החדשה – בסך הכול כ-220 מיליוני ש"ח. הכנסה זו הוצגה בשנת 2010 בסעיף "הכנסות פיננסיות אחרות – שונות".

2.6 פיקדונות העו"ש של התאגידים הבנקאיים

פיקדונות העו"ש של התאגידים הבנקאיים בבנק ישראל משמשים למילוי חובת הנזילות של הבנקים, בהתאם להוראות בנק ישראל, ולסליקה של תשלומים שונים המתבצעים באמצעות הבנקים. יתרת הפיקדונות עמדה בסוף שנת 2011 על כ-23.4 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-21.5 מיליארדים בסוף 2010.

הממשלה הזרימה בשנת 2011, באמצעות הבנקים המסחריים, כ-1.1 מיליארדי ש"ח, לעומת ספיגה בסך של כ-2.7 מיליארדים בשנת 2010. הציבור משך מהתאגידים הבנקאיים מזומנים בהיקף של כ-6.9 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-5.3 מיליארדים בשנת 2010 (לוח 6).

בנק ישראל הזרים נטו לבנקים המסחריים כ-8.6 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-11 מיליארדים בשנת 2010. ההזרמה נטו של בנק ישראל לבנקים המסחריים בשנת 2011 היא באמצעות רכישות של מטבע חוץ (כ-16.2 מיליארדי ש"ח), והספיגה היא באמצעות הכלים המוניטריים השונים (כ-7.6 מיליארדי ש"ח).

לוח 6

השינוי בפיקדונות התאגידים הבנקאיים בבנק ישראל¹

	2011			2010			2009		
	מטבע מקומי	במטבע חוץ	סך הכול	מטבע מקומי	במטבע חוץ	סך הכול	מטבע מקומי	במטבע חוץ	סך הכול
	(מיליוני ש"ח)								
פעילות עם הממשלה ²	(1,147)	492	(655)	2,660	1,418	4,078	(6,629)	(74)	(6,703)
משיכה של שטרי כסף מבנק ישראל	(6,882)	-	(6,882)	(5,254)	-	(5,254)	(13,423)	-	(13,423)
פעילות עם בנק ישראל ³	(7,578)	95	(7,483)	(32,894)	(71)	(32,965)	(59,016)	1,185	(57,831)
העברות מחו"ל (+) / לחו"ל (-)	-	275	275	-	(1,511)	(1,511)	-	(19,134)	(19,134)
המרות מטבע חוץ בבנק ישראל	16,170	-	16,170	43,752	-	43,752	77,413	-	77,413
התאמות	1,368	7	1,375	(93)	5	(88)	(334)	12	(322)
סך כל השינוי	1,931	869	2,800	8,171	(159)	8,012	(1,989)	(18,011)	(20,000)

(1) לא כולל את השינוי בפיקדונות לזמן קצוב.

(2) הזרמת הממשלה מתבצעת באמצעות פיקדונות העו"ש של התאגידים הבנקאיים.

(3) הפקדות פיקדונות לזמן קצוב, רכישת מק"ם, מכירת איגרות חוב ממשלתיות ותשלומי ריבית שונים.

2.7 פיקדונות התאגידים הבנקאיים במטבע חוץ

יתרת פיקדונותיהם של התאגידים הבנקאיים במטבע חוץ עמדה בסוף שנת 2011 על כ-2.4 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-1.5 מיליארדים בסוף 2010 (לוח 1).

2.8 חשבונות הממשלה

סעיף 48(א) לחוק בנק ישראל התש"ע-2010, שנכנס לתוקף ביום 1 ביוני 2010, קובע (בדומה לחוק הקודם) כי "הבנק יהיה הבנקאי היחיד של הממשלה לעניין פעילותה הבנקאית במטבע ישראלי". בהתאם לכך הממשלה מנהלת באמצעות בנק ישראל את פעילותה במטבע מקומי, וכן חלק ניכר מפעילותה במטבע חוץ.

חשבונות הממשלה כוללים את פיקדונות הממשלה בשקלים ובמטבע חוץ¹, וכן את האשראי לממשלה. האשראי לממשלה מורכב מיתרת האשראי בגין הקרנות הדו-לאומיות, אשר ניתנו לממשלת ישראל לצורך השקעה משותפת עם ממשלת ארה"ב בקרנות דו-לאומיות למחקר, לפיתוח תעשייתי ולמדע. יתרת האשראי לממשלה עמדה בסוף שנת 2011 על 126 מיליוני ש"ח לעומת 117 מיליונים בסוף 2010.

לוח 7

פיקדונות הממשלה בבנק ישראל – השינויים והגורמים להם

2009	2010	2011	
(מיליוני ש"ח)			
יתרות פיקדונות הממשלה ליום 31 בדצמבר			
11,852	12,979	10,568	במטבע מקומי
8,480	1,228	2,008	במטבע חוץ
20,332	14,207	12,576	סך כל פיקדונות הממשלה
השינוי השנתי בפיקדונות הממשלה			
(1,278)	(3,312)	(3,639)	תרומת הממשלה ליתרות מטבע החוץ ¹
14,949	(598)	2,603	ספיגת (הזרמת) הממשלה
(1,709)	(2,065)	(199)	התנועות הכספיות בין הממשלה לבנק ישראל ²
4	(150)	(396)	התאמות ³
11,966	(6,125)	(1,631)	סך כל השינוי

- 1) הכנסות והוצאות של הממשלה בחו"ל, קבלת ופירעון הלוואות של הממשלה בחו"ל.
- 2) תשלום ריבית ופדיון איגרות חוב ממשלתיות המוחזקות בידי בנק ישראל; עמלות שונות מהממשלה; אשראי לממשלה – תשלום ריבית, פירעון קרן ותשלום הפרשי הצמדה וריבית על פיקדונות הממשלה (בשקלים ובמטבע חוץ); הפרשי שערים על פיקדונות הממשלה במטבע חוץ; העברת רווחי בנק ישראל.
- 3) ריבית שנצברה על פיקדונות הממשלה לסוף השנה; תשלומי ריבית של הממשלה על אשראי לממשלה בגין קרנות דו-לאומיות (תשלומים אלו כלולים ב"הזרמת הממשלה", אך נכללו, בלוח זה, גם ב"תנועות כספיות בין הממשלה לבנק ישראל"); פדיון איגרות בונדס לתיירים השוהים בישראל. (הפדיון מקטין את הפיקדונות השקליים של הממשלה, אך אינו כלול בהגדרת "הזרמת הממשלה").

11 פיקדונות הממשלה במטבע מקומי ניתנים לקיזוז ביניהם, למעט מספר פיקדונות חריגים, אך לממשלה אין כוונת קיזוז בין פיקדונות הממשלה במטבע מקומי לפיקדונותיה במטבע חוץ, ולכן יתרות אלו מוצגות בדוחות הכספיים בנפרד. בניתוח כלכלי, כפי שמוצג בדברי הסבר אלו, ההתייחסות היא ליתרות הממשלה נטו, כלומר ליתרות המאזן המוצגות בצד הזכות של המאזן בניכוי היתרות המוצגות בצד החובה.

פיקדונות הממשלה הסתכמו בסוף שנת 2011 בכ-12.6 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-14.2 מיליארדים בסוף 2010. הירידה נטו נבעה מגידול של יתרת פיקדונות הממשלה במטבע חוץ בסך כ-0.8 מיליארדי ש"ח ומירידה של יתרת הפיקדונות במטבע מקומי בסך כ-2.4 מיליארדים (לוח 7). גיוס ההון נטו של הממשלה בחו"ל היה השנה חיובי, בסך של כ-90 מיליוני דולרים בלבד, עקב פירעונות אג"ח ובונדס. בשנת 2011 הנפיקה הממשלה אג"ח בחו"ל בסכום של כ-0.5 מיליארד דולרים, ונוסף על כך גייסה כ-1.1 מיליארדי דולרים באמצעות מפעל הבונדס.

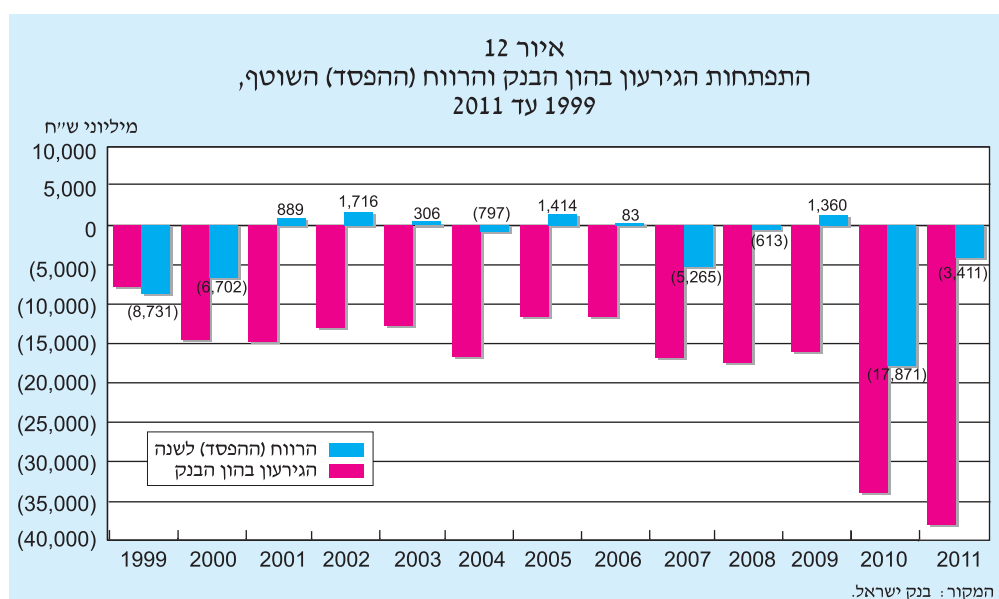
2.9 הון הבנק

הון בנק ישראל מורכב מהון המניות והקרן השמורה בניכוי יתרת ההפסד. יתרת הון הבנק במאזן כוללת התאמה חד-פעמית של סעיפים לא-כספיים במאזן למדד המחירים של דצמבר 2003, בהתאם להוראות תקן חשבונאי מספר 12 של המוסד הישראלי לתקינה בחשבונאות. התאמה זו הגדילה את הון המניות של הבנק והקרן השמורה לכ-4 מיליארדי ש"ח, לעומת 320 מיליוני ש"ח לפני כן.

2.9.1 הגירעון בהון הבנק

הגירעון בהון הבנק עמד בסוף שנת 2011 על כ-37.4 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-34 מיליארדים בסוף 2010, עלייה שנבעה מההפסד בשנת 2011 בסך של כ-3.4 מיליארדי ש"ח – עיקרו בגלל גידול הוצאות הריבית לבנקים ולציבור.

יתרת ההפסד שצבר הבנק עמדה בסוף שנת 2011 על כ-41.4 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-37.9 מיליארדים בסוף 2010 (איור 12). יתרת ההפסד הנצבר היא תוצאת חוסר האיזון המטבעי בהרכב הנכסים וההתחייבויות של בנק ישראל. חוסר איזון זה גורם תנודתיות בתוצאות הכספיות המדווחות.

על פי חוק בנק ישראל התש"ע-2010, בתום שלושה חודשים מתום כל שנה, יעביר הבנק לממשלה, רווחים בהתאם להוראות אלה:

1. אם ההון יעמוד על שיעור של 2.5% או יותר מסך הנכסים, יועבר לממשלה סכום השווה לרווח הנקי, בניכוי יתרת עודפים אם היא שלילית.
2. אם ההון יעמוד על שיעור העולה על 1% מסך הנכסים, אך פחות מ-2.5% מסך הנכסים, יועבר לממשלה סכום השווה ל-50% מהרווח הנקי, בניכוי יתרת עודפים, אם היא שלילית.
3. אם ההון יעמוד על שיעור של 1% או פחות מסך הנכסים, לא יועברו רווחים.

מאחר שלבנק ישראל גירעון בהון, לא העביר הבנק לממשלה רווחים בשנת 2011 בהתאם להוראות אלה.

סקירה על מערכות התשלומים והסליקה לשנת 2011

1. ההתפתחויות העיקריות בשנת 2011

בשנת 2011 המשיך בנק ישראל לפעול לקידום ושיפור של מערכות התשלומים והסליקה בישראל. במסגרת זו הפיק הבנק לראשונה דוח על פעילות מערכות התשלומים בישראל - "הספר האדום" לשנת 2010. בדוח מובאים מידע נרחב על מערכות התשלומים והסליקה בישראל ונתונים מפורטים על המשתתפים ועל הפעילות במערכות אלו¹. הנתונים בדוח מוצגים בהתאם להנחיית הבנק להסדרי סליקה בין-לאומיים² ובמבנה המקובל בעולם.

FSAP: 2001 עד היום

ההערכה הראשונה על המערכת הפיננסית בישראל בוצעה בשנת 2001. חלק מההמלצות שהועלו אז התייחסו לתחום התשלומים והסליקה, וכיניהן: הקמת מערכת תשלומים חדשה מסוג RTGS¹, הקמת מועצה לתשלומים ולסליקה והקמת גוף שיפקח על מערכות התשלומים והסליקה בישראל.

מאז שנת 2001 השתנו פניו של תחום התשלומים והסליקה בישראל. בין היתר, הוקמה מערכת זה"ב (מערכת מסוג RTGS), השקל צורף לסליקה במסלוקה הבין-לאומית לעסקאות המרה (CLS)², נחקק חוק בנק ישראל, התש"ע-2010, הקובע כי אחד מתפקידיו של הבנק הוא "להסדיר את מערכות התשלומים והסליקה במשק, במטרה להבטיח את יעילותן ויציבותן", וכן נחקק חוק מערכות התשלומים, התשס"ח-2008. בד בבד בוצעה בתחום רפורמה מקיפה, שכללה שינויים בפעילותן של מס"ב, מסלקת הציקים ומסלקות הבורסה לניירות ערך, והוקמה המועצה לתשלומים ולסליקה. כמו כן הוקם בבנק ישראל אגף שיעודו למלא את תפקיד הבנק בתחום מערכות התשלומים והסליקה, והקמתו של גוף הפיקוח על מערכות התשלומים והסליקה היא בעיצומה.

מידע נרחב על הרפורמה ניתן למצוא בפרסום "דין וחשבון כספי לשנת 2009 ומערכות התשלומים והסליקה", בתיבה "רפורמה במערכות התשלומים והסליקה בישראל", עמ' 49.

1. Real Time Gross Settlement
2. Continuous Linked Settlement

ברביע האחרון של שנת 2011 בוצעה הערכה של המערכת הפיננסית הישראלית (FSAP³), על ידי משלחת של קרן המטבע הבין-לאומית. ההערכה כללה ניתוח של גופים ומערכות פיננסיות בישראל ובחינה של עמידתם בתקנים הבין-לאומיים. מטרת תהליך זה היא לזהות את הסיכונים הכרוכים בפעילות ולסייע בהפחתתם. עד היום בוצעו הערכות כאלו ביותר ממאה מדינות בעולם.

במסגרת ה-FSAP נבחנה גם עמידתה של מערכת זה"ב בתקנים הבין-לאומיים המקובלים למערכות בעלות חשיבות מערכתית⁴.

קרן המטבע הבין-לאומית מתכוונת לפרסם את מסקנותיה והמלצותיה הסופיות במחצית הראשונה של שנת 2012⁵. בנק ישראל ילמד את ההמלצות ויפעל ליישומן.

בשנת 2011 המשיך בנק ישראל לפעול, על פי תוכנית העבודה שלו, לשיפור היעילות והבטיחות של המערכות השונות, ולהתאמת מערך התשלומים והסליקה

1 הפרסום המלא נמצא באתר האינטרנט של בנק ישראל: www.bankisrael.org.il/paymentsystems/e1.htm
2 Bank of International Settlement (BIS)
3 Financial Sector Assessment Program
4 Systemically Important Payment Systems (SIPS)
5 פרטים נוספים על מהות הביקורת, וכן את מסמכי הביקורת המלאים, ניתן למצוא באתר האינטרנט של קרן המטבע הבין-לאומית: www.imf.org/external/NP/fsap/fsap.aspx

בישראל לתקנים בין-לאומיים. לשם כך ננקטו פעולות לעידוד השימוש באמצעים אלקטרוניים מתקדמים ומופחת-סיכונים, להגברת הבטיחות של מערכות התשלומים וליישום חוק בנק ישראל.

כדי להאיץ את המעבר לשימוש באמצעים אלקטרוניים מתקדמים ומופחת-סיכונים בחן בנק ישראל בשנים האחרונות את הרפורמה להפחתת השימוש באמצעי תשלום מבוססי נייר, שהונהגה במספר מדינות. במסגרת לימוד נושא זה נמצא כי במדינות רבות הוחלט להפחית את השימוש בצ'קים עד כדי ביטול; זאת בעיקר משום שרמת הסיכונים הכרוכה בשימוש בצ'קים גבוהה משמעותית מאשר באמצעי התשלום האחרים, ועלות הטיפול בצ'ק גבוהה משמעותית מעלות הטיפול במסר אלקטרוני. מאחר שבישראל מתמודדים עם אותן סוגיות, ומה עוד שהשימוש בצ'קים בישראל נרחב יחסית לעולם, הוחלט להנהיג רפורמה דומה בישראל. לשם כך הוקמה ופעלה בשנת 2011 ועדה משותפת לבנק ישראל ולבנקים, והיא הכינה תוכנית עבודה ליישום רפורמה בתחום זה בישראל.

במהלך שנת 2011 המשיך בנק ישראל לפעול למציאת חלופות אלקטרוניות לביצוע הוראות תשלום הנשלקות היום ידנית במסלקת הנייר (הצגות והחזרות של חיובים וזיכויים ידניים). בעקבות מהלך זה צומצמה הסליקה הידנית, ונפח הפעילות של הסליקה הידנית פחת בכ-41 אחוזים. במסגרת הכוונה לצמצם את הסליקה הידנית המבוססת על נייר עלה הצורך בקידום רפורמה מקיפה בתהליך ההנפקה והסליקה של ניירות ערך קונצרניים אשר מבוצע היום במסגרת הסליקה הידנית. לשם כך הוקמה ועדה⁶, בהובלת בנק ישראל והרשות לניירות ערך, אשר הכינה תוכנית ליישום רפורמה בתהליך ההנפקה והסליקה של ניירות ערך קונצרניים. בשנת 2012 יבוצעו מהלכים נוספים שמטרתם להמשיך ולהפחית את הסליקה הידנית.

במסגרת הגברת הבטיחות של מערכות התשלומים פועל בנק ישראל להטמעת השימוש בקוד IBAN⁷ בקרב הציבור הרחב. קוד IBAN הוא תקן בין-לאומי לזיהוי חשבונות בנק, המפחית משמעותית את הטעויות בהעברות של הוראות תשלום. אחד המהלכים שננקט לשם יישום ההטמעה של קוד ה-IBAN בקרב הציבור הוא הדפסת הקוד על הספחים של פנקסי ציקים החל מינואר 2012. המטרה היא שכל לקוח יכיר את קוד ה-IBAN של חשבונו באמצעי נגיש ונוח.

בשנה הנסקרת פעל בנק ישראל לחיזוק ההמשכיות העסקית במערך התשלומים והסליקה. בשנים האחרונות יצר הבנק שורה של הסדרים ונהלים שמטרתם להביא להמשכיות העסקית של מערכות התשלומים והסליקה שבאחריותו גם במקרה של כשל טכני או עסקי. כמו כן שוקד בנק ישראל על שיפור מתמיד של מערכות הגיבוי לרכיבים השונים, וממשיך לבחון אמצעים חדישים שישפרו את מערך הגיבוי הקיים - העסקי והטכנולוגי.

כחלק מיישום חוק בנק ישראל החל הבנק בבחינה משפטית ותפעולית של האפשרות לפתוח למסלקות הבורסה חשבונות במערכת זה"ב. מטרתו של המהלך היא הגברת היציבות של מסלקות הבורסה.

במהלך השנה המשיך הבנק לפעול להקמת גוף שיפקח על מערכות התשלומים והסליקה בישראל, על פי חוק מערכות התשלומים, התשס"ח-2008. פרויקט הקמתו של הגוף החדש מלווה ביועצי הבנק העולמי, וצפוי להסתיים בשנת 2013. עם סיום הקמתו יחל הגוף בפיקוח שוטף על מערכות התשלומים והסליקה בישראל. הפיקוח פועל בתיאום עם גופי פיקוח אחרים בארץ ובעולם - ביניהם הפיקוח על הבנקים, אגף שוק ההון, הביטוח והחיסכון במשרד האוצר, קבוצת הפיקוח הבין-לאומית על ה-CLS והרשות לניירות ערך. כמו כן הוא משתף פעולה עם גופים בין-לאומיים אחרים - קרן המטבע הבין-לאומית, ה-BIS, הבנק העולמי, הבנק המרכזי האירופי ובנקים מרכזיים אחרים. אחד מתפקידי

6 חברי הוועדה: נציגי בנק ישראל, הרשות לני"ע, הבורסה לניירות ערך, תאגידים בנקאיים, חתמים ורכזי הנפקה.
7 International Bank Account Number.

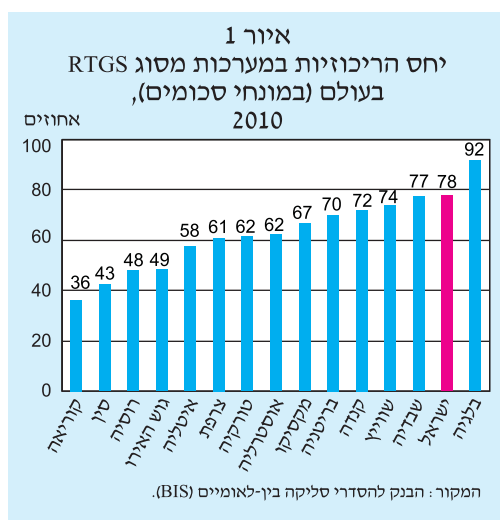
הפיקוח על מערכות התשלומים הוא זיהוי הסיכונים במערכות המפוקחות, ולשם כך מבצע הפיקוח הערכה על יציבות המערכות.

כחלק מבחינת יציבותה של מערכת זה"ב, נבדקים מדדים שונים, כגון עודפי הנזילות במערכת, רמת הזמינות של המערכת ורמת הריכוזיות של חמשת המשתתפים העיקריים בה.

עודפי הנזילות במערכת זה"ב⁸ מאופיינים במגמת עלייה מתונה שהחלה באמצע שנת 2008, עם פרוץ המשבר הפיננסי בעולם, ונמשכה עד סוף שנת 2011. קיומם של עודפי נזילות במערכת זה"ב מקטין את סיכון הנזילות במערכת, משום שהוא מאפשר למשתתפים לקיים פעילות בסכומים גבוהים ולסלוק אותה מיד. בהקשר זה ראוי לציין את סך החיובים, המשקפים את רמת הפעילות הבין-בנקאית במערכת זה"ב: עיון בנתונים מצביע על מגמת עלייה קבועה הנמשכת החל מהרביע השלישי של שנת 2009, עם תנודתיות מסוימת, ששיאה העליון באמצע 2011. רמת הנזילות של הבנקים מושפעת בעיקר מרמת הפיקדונות המוניטריים שהבנקים מחזיקים בבנק ישראל. היקף הפיקדונות המוניטריים נותר השנה ברמה גבוהה, תוצאה של רכישות מט"ח ואג"ח ממשלתיות על ידי בנק ישראל בשנים האחרונות.

זמינותה של מערכת זה"ב נשמרה ברמה גבוהה מאז תחילת פעילותה, על אף אירועים תפעוליים שונים שהתרחשו במהלך ארבע וחצי שנות פעילותה. רמת הזמינות הגבוהה מפחיתה את הסיכון התפעולי ומעידה על יציבותה של מערכת זה"ב ועל יכולת המשכיות העסקית שלה. בשנת 2010 עמדה רמת הזמינות של מערכת זה"ב על 99.97 אחוזים, בדומה לרמותיה במערכות RTGS בעולם. (כך לדוגמה רמות הזמינות של מערכות ה-RTGS באנגליה, בשבדיה ובברזיל עמדו בשנת 2010 על 99.95, 99.93 ו-99.80 אחוזים, בהתאמה.)

בחינת רמת הריכוזיות של המשתתפים במסלקות, המשקפת את היקפי הפעילות הבין-בנקאית (במונחי סכומים) של חמשת המשתתפים הפעילים ביותר⁹, מתבצעת לשם הערכת הסיכון המערכתי: ככל שרמת הריכוזיות עולה, עולה הסיכון המערכתי. במערכת זה"ב יחס הריכוזיות עומד על 80.75 אחוזים - יחס גבוה בהשוואה למדינות אחרות (איור 1). יש מיתאם בין יחס הריכוזיות בזה"ב לרמת הריכוזיות במערכת הבנקאית בישראל¹⁰.

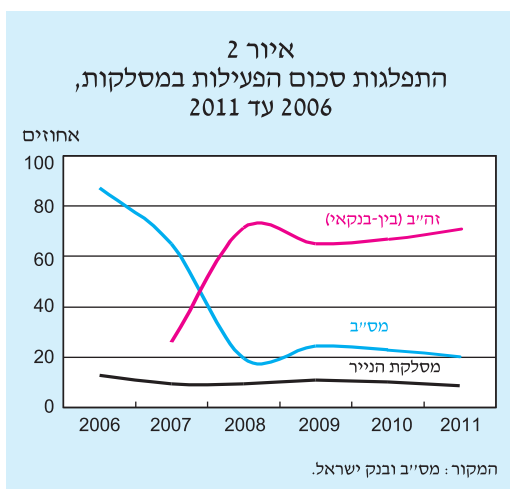
לוח 1
יחס הריכוזיות במערכת זה"ב (במונחי סכומים), 2008 עד 2011

יחסי הריכוזיות	יחסי השנתי (אחוזים)	
2008	79.24	-
2009	76.62	-3.31
2010	77.56	1.23
2011	80.75	4.11

המקור: בנק ישראל.

8 עודפי הנזילות מחושבים על פי ממוצעים יומיים: סך הנזילות במערכת זה"ב בהפחתת סך החיובים הבין-בנקאיים.
9 יודגש כי הבנקים הפעילים ביותר במערכת זה"ב אינם בהכרח הבנקים הגדולים במשק הישראלי.
10 השוואה בין-לאומית לפי מדד הרפינדל-הירשמן (H מדד) מראה, כי הריכוזיות במערכת הבנקאות הישראלית גבוהה במידה ניכרת מהממוצע במדינות אחרות בעולם. להרחבה בנושא ראו: "מערכת הבנקאות בישראל, סקירה שנתי 2010", עמ' 11-10.

2. מערך התשלומים בישראל – נתונים לשנת 2011

בשנת 2011, שנתה הרביעית של הפעלת מערכת זה"ב, עיקר הסכומים הגבוהים, הבין-בנקאיים נסלקו בה ישירות. כפי שניתן לראות באיור 2, נסלקו במערכת זה"ב בשנה הנסקרת 71 אחוזים מכלל הסכום הבין-בנקאי שנשלק בכל מערכות התשלומים בישראל. מס"ב סלקה 20 אחוזים מכלל הסכום, ומסלקת הנייר סלקה 9 אחוזים ממנו.

כלוח 2 להלן מוצגים הסכומים ומספר התנועות שנשלקו בשלוש המסלקות העיקריות - זה"ב, מס"ב ומסלקת הנייר. ניתן לראות כי בשנת 2011 הסכומים הבין-בנקאיים שעברו במערכת זה"ב עלו בכ-29 אחוזים והסכומים של הפעילות הנוספת עלו בכ-16 אחוזים (הפעילות הנוספת

עיקרה פעילות מוניטרית, הפקדת ומשיכת מטבע, רכישות מט"ח ופעילות של הממשלה). הזיכויים במס"ב עלו בכ-7 אחוזים ואלה במסלקת הנייר - בכ-5 אחוזים. אשר למספר התנועות - מספר התנועות הבין-בנקאיות בזה"ב עלה ב-38 אחוזים, לעומת עלייה של 7.5 אחוזים במספר הזיכויים במס"ב¹¹; מספר הצ'קים שנשלקו במסלקת הנייר ירד בכאחוז אחד, ומספר הממסרים הידניים ירד בכ-50 אחוזים. הסיבה לירידה בכמות הממסרים הידניים היא מהלכים שננקטו במערכת הבנקאית לצמצום הסליקה הידנית.

הגידול המשמעותי במספר התנועות ובסכומי הפעילות הבין-בנקאית שנשלקה במערכת זה"ב נובע, בין היתר, ממסע הפרסום וממהלכים נוספים שבנק ישראל מוביל החל ממחצית 2010, לשם הגברת המודעות של הגורמים הפרטיים והעסקיים ליתרונותיה של מערכת זה"ב¹².

2.1 מערכות התשלומים החשובות הפועלות בישראל

להלן פירוט הנתונים המתייחסים למערכות התשלומים החשובות הפועלות בישראל.

2.1.1 מערכת זה"ב

כפי שניתן לראות כלוח 2, נסלקו במהלך שנת 2011 במערכת זה"ב כ-350 אלף תנועות בסכום כולל של כ-88,944 מיליארדי ש"ח; זאת לעומת כ-262 אלף תנועות בסכום כולל של כ-75,784 מיליארדי ש"ח בשנת 2010 (עלייה של כ-34 אחוזים במספר התנועות ושל כ-17 אחוזים בסכומן). התנועות הבין-בנקאיות במערכת זה"ב הסתכמו בשנת 2011 בכ-316 אלפי יחידות, שהן כ-1,050 תנועות במוצע ליום עסקים¹³, ובסכום כולל של כ-7,305 מיליארדי ש"ח; זאת לעומת כ-229 אלפי תנועות, שהן כ-757 תנועות ליום עסקים, בסכום כולל של 5,672 מיליארדי ש"ח, ב-2010. נתונים אלה מצביעים על גידול של כ-38 אחוזים במספר התנועות הבין-בנקאיות הממוצע ליום.

11 גידול מספרם של הזיכויים במס"ב נובע מעלייה בתשלומים של מוסדות, בתשלומים התוך-בנקאיים ובתשלומים הבין-בנקאיים. כלוח 6 מובא פירוט של הזיכויים במס"ב לפי יעדים.

12 ראו הרחבה באיור 4.

13 בשנת 2011 היו 301 ימי עסקים ובשנת 2010 - 302 ימי עסקים.

לוח 2 פעילות המסלקות, 2007 עד 2011

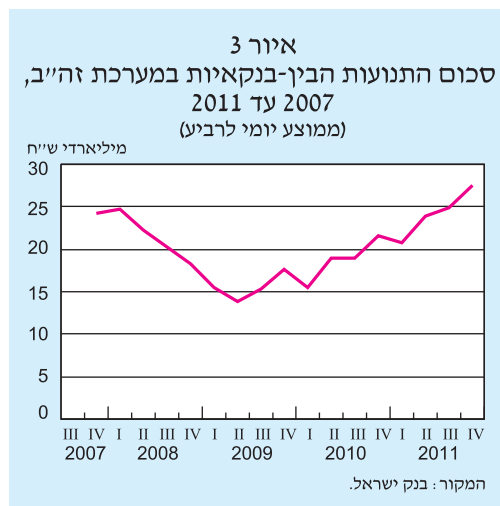
סך הפעילות התחליפית ⁵	סך הפעילות במסלקות	מסלקת הנייר ² ממסרים ידיניים ⁴	מס'ב ² מס'ב ² מס'ב ²	מס'ב ² מס'ב ² מס'ב ²	מס'ב ² מס'ב ² מס'ב ²	מס'ב ² מס'ב ² מס'ב ²	מס'ב ² מס'ב ² מס'ב ²	מס'ב ² מס'ב ² מס'ב ²
הסכומים (מיליארדי ש"ח)	הסכומים (מיליארדי ש"ח)	הסכומים (מיליארדי ש"ח)	הסכומים (מיליארדי ש"ח)	הסכומים (מיליארדי ש"ח)	הסכומים (מיליארדי ש"ח)	הסכומים (מיליארדי ש"ח)	הסכומים (מיליארדי ש"ח)	הסכומים (מיליארדי ש"ח)
9,282	15,328	106	773	239	5,940	5,807	2,463	2007
8,701	24,439	26	800	266	1,473	15,472	6,402	2008
7,031	64,870	38	749	277	1,502	57,562	4,742	2009
8,166	78,600	51	807	322	1,636	70,112	5,672	2010
9,934	91,920	30	846	347	1,753	81,639	7,305	2011
16.1	21.2	-41.2	4.8	7.8	7.2	16.4	28.8	השינוי השנתי (אחוזים)
התנועות (אלפים)	התנועות (אלפים)	התנועות (אלפים)	התנועות (אלפים)	התנועות (אלפים)	התנועות (אלפים)	התנועות (אלפים)	התנועות (אלפים)	התנועות (אלפים)
244,767	395,427	-	151,762	150,651	92,955	9	50	2007
232,342	390,260	485	135,348	157,895	96,316	23	193	2008
222,651	385,826	499	124,507	163,144	97,478	31	167	2009
228,698	401,843	431	124,608	173,112	103,430	33	229	2010
235,162	413,767	217	123,466	178,571	111,163	34	316	2011
2.8	3.0	-49.7	-0.9	3.2	7.5	3.0	38.2	השינוי השנתי (אחוזים)

(1) מערכת זה"ב החלה לפעול ביולי 2007.
(2) כולל החזרות.
(3) הפעילות הנסלקת במערכת זה"ב כוללת הקצאת קוי אשראי למשתתפים, פעילות של המסלקות ופעילות של בנק ישראל (כגון פקדונות מוניטריים, הפקדת ורכישת מטבע והצד השקלי ברכישות מס"ח).
(4) נתונים על מספר הממסרים הידניים החלו להאסף ב-2008.
(5) הפעילות התחליפית כוללת תנועות היכולות להיסלק בזה"ב, במסלקת הנייר וזיכויים שיכולים להיסלק במס"ב ולגביהן המערכות משמשות תחליפיות זו לזו. במס"ב נסלקים חיובים ישירים שאינם יכולים להיסלק בזה"ב או במסלקת הנייר ולכן אינם כלולים בטור זה.
המקור: מס"ב ובנק ישראל.

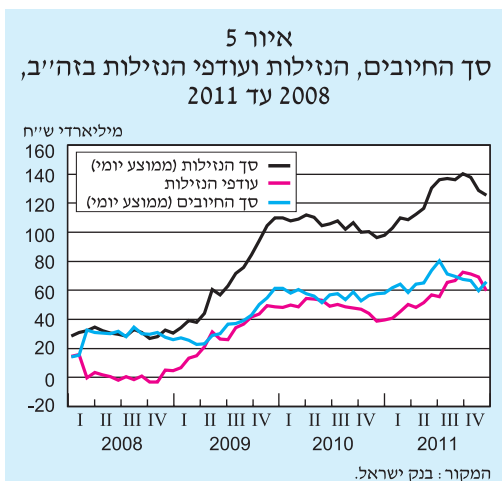
הסכום הממוצע של תנועה בין-בנקאית שנשלקה במערכת במהלך 2011 היה כ-23 מיליוני ש"ח, לעומת כ-25 מיליונים ב-2010.

החל משנת 2008 ועד אמצע שנת 2009 הסתמנה האטה בפעילות הבין-בנקאית¹⁴ במערכת זה"ב (איור 3), וזו באה לידי ביטוי בירידה בסכום ובמספר התנועות שנשלקו במערכת. את הירידה הזאת ניתן לייחס להאטה הכללית במשק, אשר נגרמה על ידי המשבר הפיננסי העולמי. באמצע 2009, עם התאוששות המשק מן המשבר, החלה מגמת עלייה בסכום התנועות הבין-בנקאיות הנשלקות במערכת זה"ב, ומגמה זו נמשכה לאורך השנים 2010 ו-2011. מתחילת ההתאוששות עד סוף שנת 2011 עלה סכום התנועות הבין-בנקאיות שנשלקו במערכת זה"ב (בחישוב ממוצע יומי לרביעי) בכ-98 אחוזים - מ-13,912 מיליארדי ש"ח באמצע 2009 ל-27,593 מיליארדים בסוף 2011.

14 הפעילות הבין-בנקאית כוללת את פעילות התאגידים הבנקאיים בישראל, בנק ה-CLS ובנק הדואר.

השימוש במערכת זה"ב בקרב הציבור הולך וגדל והדבר משתקף בפעילות הלקוחות במערכת בתנועות שסכומן עד מיליון ש"ח (איור 4) - עלייה של כ-320 אחוזים (מצטבר שנתי) לעומת שנת 2008 הן במספר התנועות והן בסכומן. הגידול בפעילות הלקוחות נובע, בין היתר, מפעולות פרסום שבנק ישראל נקט להגברת המודעות של הגופים העסקיים למערכת זה"ב - באמצעות האינטרנט, העיתונות הכלכלית ועלוים שהופצו בסניפי הבנקים. נוסף על כך שודרג אתר האינטרנט של בנק ישראל, והעמלות הנגבות מהלקוחות על השימוש במערכת הופחתו זמנית, בשיתוף עם הבנקים, בשיעור ממוצע של כ-40 אחוזים. צעד משלים בכיוון זה הוא קביעת רף מרבי להעברות תשלומים במס"ב: מתחילת פעילותה של מערכת זה"ב ועד יוני 2010 סכום התשלום המרבי שמותר להעביר במס"ב עמד על 3 מיליון ש"ח; החל מיום 1 ביולי 2010 כל פעולה שסכומה מיליון ש"ח ומעלה יש להעביר באמצעות מערכת זה"ב¹⁵.

במהלך שנת 2011 עלתה רמת הנזילות היומית הממוצעת במערכת זה"ב בכ-22 אחוזים (איור 5); ברביע האחרון של 2011 הסתכמה יתרת הנזילות בחשבונות של המשתתפים במערכת בממוצע יומי, בכ-131 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-99 מיליארדים ברביע האחרון של 2010. החל מאמצע שנת 2009 מסתמנת התייצבות של היחס בין סך החיובים¹⁶ לסך הנזילות במערכת זה"ב (יחס המבטא את עודפי הנזילות של המשתתפים במערכת). ברביע האחרון של 2011 עמד היחס על כ-49 אחוזים בממוצע ליום, וזאת לעומת כ-60 אחוזים ברביע האחרון של 2010, כ-55 אחוזים ברביע האחרון של 2009, כ-60 אחוזים ברביע האחרון של 2008 וכ-94 אחוזים ברביע האחרון של 2007.

¹⁵ למעט חריגים שקבע בנק ישראל.

¹⁶ סך החיובים הנשלקים בחשבון העו"ש של המשתתף כוללים הן את הוראות התשלום הדו-צדדיות שהוא שולח למערכת - ולפיהן חשבון העו"ש שלו מחויב, וחשבון העו"ש של המשתתף אחר במערכת מזוכה - והן חיובים לחשבון העו"ש של המשתתף, הנכללים בהוראות תשלום רב-צדדיות ממסלקות.

את רמת הנזילות הגבוהה במהלך שנת 2011 ניתן לייחס למדיניות שנקט בנק ישראל בשנים האחרונות לשם הגברת עמידותו של המשק הישראלי בפני השלכות של המשבר הפיננסי; מדיניות זו כללה, בין היתר, רכישות מט"ח במסגרת תוכנית להגדלת יתרות המט"ח, שהחלה במאוס 2008, ורכישת אג"ח מממשלתיות במהלך שנת 2009. רכישות אלו הביאו את נזילות הבנקים לרמה גבוהה, וזו נשמרה גם בשנת 2011.

מניתוח השינויים בהיקפי הפיקדונות המוניטריים של הבנקים בבנק ישראל במהלך 2011 עולה כי הם גדלו בשני הרביעים הראשונים של השנה הנסקרת, וזאת בעיקר עקב המשך רכישות המט"ח על ידי בנק ישראל. במחצית השנייה של השנה לא רכש בנק ישראל מט"ח, ובמקביל, גדלו הנפקות האג"ח הממשלתיות - שני גורמים שהפחיתו את היקפי הפיקדונות המוניטריים. יודגש כי על אף הירידה ברביע האחרון יתרות הנזילות של הבנקים נותרו ברמה גבוהה.

מנתוני לוח 3 להלן ניתן לראות כי הסכומים שנשלקו במערכת זה"ב גדלו בשנה הנסקרת בכ-17 אחוזים. גם מספר התנועות במערכת גדל, וזאת בכ-34 אחוזים. העלייה במספר התנועות נבעה בעיקר מגידול בפעילות הלקוחות במערכת.

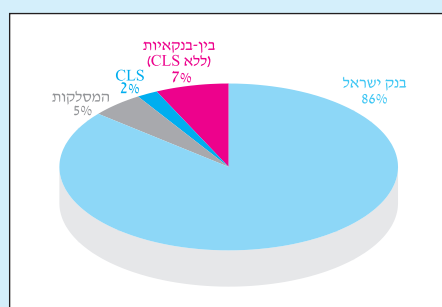
סכום התנועות שבוצעו על ידי המסלקות במערכת זה"ב הגיע ב-2011 ל-4,066 מיליארדי ש"ח, ומספרן היה 11,068. פעילותו של בנק ישראל במערכת זה"ב הסתכמה בשנת 2011 ב-77,573 מיליארדי ש"ח, גידול של כ-18 אחוזים לעומת השנה הקודמת. הגידול הנצפה בפעילות בנק ישראל במערכת זה"ב מוסבר בגידול של פיקדונות הבנקים בבנק ישראל.

לוח 3
פעילות מערכת זה"ב לפי רכיבים, 2008 עד 2011

	בין-בנקאי ¹				סה"כ
	ללא CLS	CLS	בלבד	המסלקות	בנק ישראל
הסכומים (מיליארדי ש"ח)					
2008	5,894	508	7,506	7,966	21,874
2009	3,809	933	4,831	52,731	62,304
2010	4,575	1,097	4,294	65,818	75,784
2011	5,897	1,408	4,066	77,573	88,944
השינוי השנתי (אחוזים)	28.9	28.3	-5.3	17.9	17.4
התנועות (יחידות)					
2008	185,584	7,913	8,948	13,959	216,404
2009	156,430	10,427	9,398	21,394	197,649
2010	217,872	10,774	10,707	21,864	261,217
2011	305,138	10,813	11,068	22,591	349,610
השינוי השנתי (אחוזים)	40.1	0.4	3.4	3.3	33.8

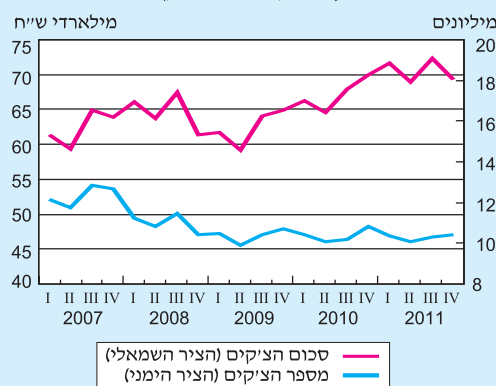
(1) הפעילות של מטבע השקל ב-CLS החלה ביום 26 במאי 2008.
המקור: בנק ישראל.

איור 6
סכומי הפעילות במערכת זה"ב לפי רכיבים, 2011

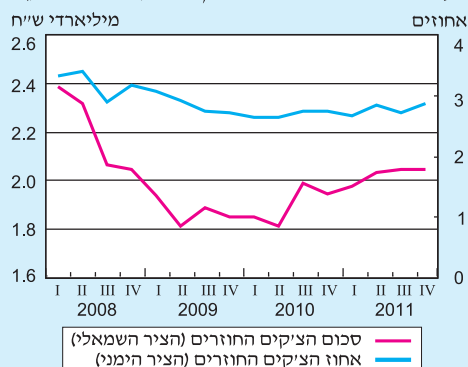
המקור: בנק ישראל.

איור 7
סליקת צ'קים (אלקטרונית), 2007 עד 2011
(ממוצע חודשי לרביע)

המקור: בנק ישראל.

איור 8
מסלקת הנייר - הצ'קים החוזרים, 2008 עד 2011
(הסכום והאחוז של ההחזרות, ממוצע חודשי לרביע)

המקור: בנק ישראל.

איור 6 מציג את סכומי הפעילות במערכת זה"ב בחלוקה על פי רכיבים; מתוך סך סכום הפעילות במערכת מהווה פעילות בנק ישראל כ-86 אחוזים. פעילות בנק ישראל עיקרה הוראות תשלום בגין המכרזים המוניטריים (כ-99 אחוזים מתוך פעילות בנק ישראל), הקצאת קו-אשראי תוך-יומי למשתתפים במערכת זה"ב, פעילות הממשלה, הפקדות ומשיכות של מטבע והצד השקלי ברכישת הדולרים שביצע בנק ישראל.

2.1.2 מסלקת הבנקים

2.1.2.1 מסלקת הנייר¹⁷

מנתוני לוח 4 עולה כי סך הפעילות במסלקת הנייר בשנת 2011 עמד על כ-876 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-858 מיליארדים ב-2010 (עלייה של 2 אחוזים). במהלך שנת 2011 ירד בכאחוז, מסכר התנועות במסלקה.

בשנת 2011 נמסרו והתקבלו במסלקת הנייר 123.7 מיליוני ממסרים, 99.8 אחוזים מהם צ'קים. בשנת 2011 נסלקו במסלקת הנייר כ-10.3 מיליוני צ'קים בממוצע לחודש (איור 7).

סכום הממסרים הידניים הגיע בשנת 2011 לכ-30 מיליארדי ש"ח; זאת לעומת 51 מיליארדים בשנת 2010. הירידה מוסברת בפעולות שמוביל בנק ישראל, בשיתוף עם הבנקים המסחריים ובנק הדואר, לשם ביטולה של סליקת הממסרים הידניים.

מאיור 8 עולה כי הממוצע החודשי של שיעור ההחזרות נע במהלך שנת 2011 בין 2.7 אחוזים ל-2.9 אחוזים ואילו הממוצע החודשי של סכום ההחזרות נע בין 1.98 ל-2.05 מיליארדי ש"ח.

בסכום הצ'קים החוזרים החלה מגמת עלייה מהמחצית השנייה של שנת 2010 ולאורך שנת 2011, לאחר מגמת ירידה שהחלה בשנת 2008. השיעור המצטבר השנתי של הצ'קים החוזרים במסלקת הנייר עמד ב-2011 על 2.8 אחוזים, לעומת 2.7 אחוזים ב-2010.

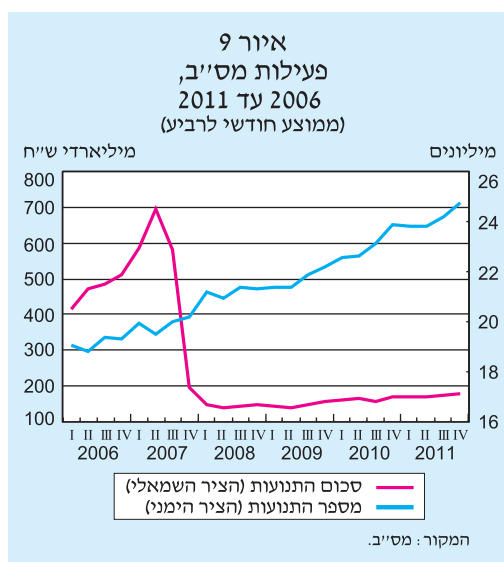
17 הנתונים בסעיף "מסלקת הנייר" מתייחסים לממסרים הבין-בנקאיים בלבד.

לוח 4

מסלוקת הנייר לפי רכיבים, 2007 עד 2011

סה"כ במסלוקת הנייר	צ'קים			ממסרים ידניים			
	סה"כ	החזרות	הצגות	סה"כ	זיכויים	חיוכים	
הסכומים (מיליארדי ש"ח)							
879	773	24	749	106	51	55	2007
826	800	24	776	26	5	21	2008
787	749	22	727	38	9	29	2009
858	807	23	784	51	12	39	2010
876	846	24	822	30	1	29	2011
2.1	4.8	4.3	4.8	-41.2	-91.7	-25.6	השינוי השנתי (אחוזים)
התנועות (אלפים)							
151,762	151,762	3,508	148,254	-	-	-	2007'
135,833	135,348	3,609	131,739	485	233	252	2008
125,006	124,507	3,249	121,258	499	270	229	2009
125,039	124,608	2,963	121,645	431	241	190	2010
123,683	123,466	2,883	120,583	217	37	180	2011
-1.1	-0.9	-2.7	-0.9	-49.7	-84.6	-5.3	השינוי השנתי (אחוזים)

1) נתונים על מספר הממסרים הידניים נאספים החל משנת 2008.
המקור: בנק ישראל.

2.1.2.2 מס"ב

הצמצום החד של סכום העסקאות במס"ב במחצית השנייה של 2007, הנראה בבירור באיור 9, נובע מתחילת פעילותה של מערכת זה"ב; זאת לעומת מגמה מתמשכת של עליית מספר התנועות בשנים 2006 עד 2011.

על פי הוראות בנק ישראל, החל מיום 1 ביולי 2010 תנועות בסכומים הגבוהים ממיליון ש"ח תיסלקנה במערכת זה"ב (ולא במס"ב)¹⁸, להוציא מצבים חריגים שבנק ישראל קבע¹⁹.

18 מתחילת פעילותה של מערכת זה"ב ועד יוני 2010 סכום התשלום המרבי שמותר להעביר במס"ב עמד על 3 מיליון ש"ח. ביום 6 בפברואר 2010 נתן הממונה על החשבות ומערכות התשלומים והסליקה הוראה המפחיתה סכום זה למיליון ש"ח, החל מיום 1 ביולי 2010.

19 כמפורט במכתב הממונה על החשבות ומערכות התשלומים והסליקה מיום 22 בנובמבר 2007.

מספר המוסדות הפועלים במס"ב גדל בשנת 2011 בשיעור של כ-5 אחוזים, בדומה לגידולו אשתקד. בדצמבר 2011 היו רשומים במס"ב 32,781 מוסדות פעילים, לעומת 31,359 מוסדות בדצמבר 2010. אחד ההסברים לעלייה בפעילות מס"ב הוא הגידול במספר המוסדות הפעילים בה. בשנת 2011 נרשמה מגמת עלייה בפעילות מס"ב - הן בסכומים (כ-7 אחוזים) והן במספר התנועות (כ-5 אחוזים) (לוח 5). סכום התנועות שהועברו במס"ב בשנת 2011 היה כ-2,100 מיליארדי ש"ח (לעומת כ-1,958 מיליארדים בשנת 2010), מתוכם זיכויים בסכום של כ-1,752 מיליארדים, חיוכים בסכום של כ-342 מיליארדים, החזרת חיוכים בסכום של כ-4.7 מיליארדים והחזרת זיכויים בסכום של כמיליארד ש"ח. גידול הפעילות במס"ב נבע הן מרכיב הזיכויים והן מרכיב החיוכים - בשיעורים של כ-7 אחוזים וכ-8 אחוזים, בהתאמה. הסכום הממוצע לתנועה במס"ב עמד בשנת 2011 על כ-7,247 ש"ח.

לוח 5

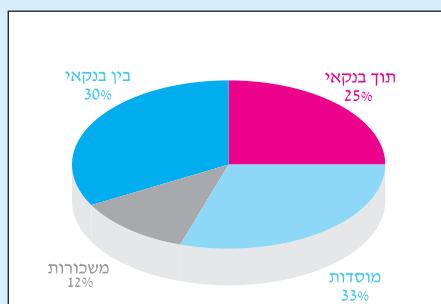
מס"ב לפי רכיבים, 2007 עד 2011

זיכויים	חיוכים	החזרת זיכויים ¹	החזרת חיוכים	סה"כ
הסכומים (מיליארדי ש"ח)				
2007	5,940	235	-	3.9
2008	1,473	261	-	4.9
2009	1,502	271	-	5.5
2010	1,635	317	1	4.6
2011	1,752	342	1	4.7
השינוי השנתי (אחוזים)	7.2	7.9	-	2.2
התנועות (אלפים)				
2007	92,955	146,116	-	4,535
2008	96,316	152,892	-	5,003
2009	97,478	157,749	-	5,395
2010	103,326	168,186	104	4,926
2011	111,055	174,125	108	4,446
השינוי השנתי (אחוזים)	7.5	3.5	3.8	-9.7

(1) החזרת זיכויים החלו להיסלק במס"ב, במקום במסלקת הנייר, בחודש דצמבר 2009. המקור: מס"ב.

איור 10

התפלגות סכום הזיכויים במס"ב לפי יעדים, 2011

המקור: מס"ב.

מנתוני לוח 6 עולה כי הגידול האמור של רכיב הזיכויים נבע מגידול בסכומי המשכורות והמוסדות שעלו בכ-10 אחוזים ומגידול בסכומי הפעילות התוך-בנקאית, שעלתה בכ-11 אחוזים. בלוח זה וכן באיור 10 ניתן לראות כי עיקר תנועות הזיכויים שהועברו לסליקה במס"ב בשנת 2011 היו העברות של משכורות (כ-51 אחוזים), אולם היקפו הכספי של רכיב המשכורות היה הנמוך ביותר (כ-12 אחוזים). לעומת זאת, מספר התנועות התוך-בנקאיות היה הנמוך ביותר, והיקפן הכספי היווה 25 אחוזים מסך הזיכויים במס"ב. היקפם הכספי

של המוסדות בסליקת מס"ב היה הגבוה ביותר (33 אחוזים), ומספר התנועות של המוסדות היה השני בגודלו (כ-24 אחוזים).

לוח 6

מס"ב - זיכויים לפי יעדים, 2009 עד 2011

בין-בנקאי	משכורות	מוסדות	תוך-בנקאי	סה"כ	
הסכומים (מיליארדי ש"ח)					
518	181	480	323	1,502	2009
528	191	527	389	1,635	2010
530	210	580	432	1,752	2011
0.4	9.9	10.1	11.1	7.2	השינוי השנתי (אחוזים)
התנועות (אלפים)					
9,119	53,862	22,369	12,128	97,478	2009
11,455	55,595	24,446	11,830	103,326	2010
14,004	56,955	27,187	12,909	111,055	2011
22.3	2.4	11.2	9.1	7.5	השינוי השנתי (אחוזים)

המקור: מס"ב.

2.1.3 מסלקות הבורסה לניירות ערך

לפי נתוני הבורסה לניירות ערך המוצגים בלוח 7 להלן, מחזור המסחר במסלקות הבורסה לשנת 2011 הסתכם בכ-1,629 מיליארדי ש"ח; זאת לעומת כ-1,586 מיליארדים בשנת 2010 (עלייה של כ-2.7 אחוזים). בשנה הנסקרת גדל בכ-21 אחוזים רכיב איגרות החוב הממשלתיות, וזאת בניגוד למסחר במניות ובבני המרה, שפחת בכ-15 אחוזים. היקף המילווה קצר המועד הצטמצם ב-1.4 אחוזים. את העלייה באג"ח הממשלתיות ניתן לייחס לחששות ממשבר פיננסי גלובלי, שהניעו את הציבור להשקיע באפיקים סולידיים יותר.

לוח 7

מחזורי המסחר בניירות ערך, 2006 עד 2011 (מיליארדי ש"ח)

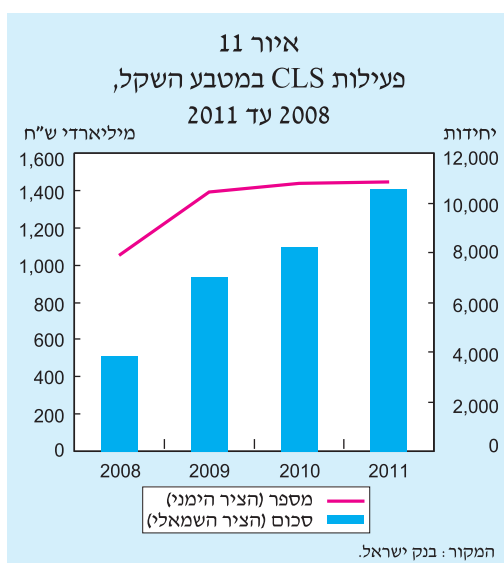
	מניות ובני המרה	ממשלתיות	איגרות חוב		מילווה קצר	
			אחרות	סה"כ	מועד	סה"כ
2006	360	356	68	424	198	982
2007	506	636	165	801	207	1,514
2008	481	761	224	985	192	1,658
2009	423	789	223	1,012	160	1,595
2010	498	579	218	797	291	1,586
2011	422	703	217	920	287	1,629
	-15.3	21.4	-0.5	15.4	-1.4	2.7

המקור: הבורסה לניירות ערך.

2.1.4 מערכת ה-CLS

סך הסכום הכספי שנשלק ב-CLS במהלך 2011 היה כ-1,241 טריליוני דולרים; זאת לעומת סכום של כ-1,074 טריליוני דולרים במהלך 2010 (עלייה של כ-16 אחוזים). בשנה הנסקרת נשלקו ב-CLS כ-4.7 טריליוני דולרים בממוצע ליום; זאת לעומת 4.1 טריליונים במהלך 2010 (עלייה של כ-15 אחוזים).

סכום העסקאות במטבע השקל ב-CLS עמד בשנת 2011 על כ-393 מיליארדי דולרים (כ-1,408 מיליארדי ש"ח) - כ-0.32 אחוז מהסכום הכספי הכולל שנשלק ב-CLS בשנה זו. סך הסליקה היומית הממוצעת במטבע השקל ב-CLS עמד בשנת 2011 על כ-1.6 מיליארדי דולרים (כ-5.7 מיליארדי ש"ח).

2.1.5 חברות לכרטיסי תשלום

בשנת 2011 בוצעו בכרטיסי תשלום כ-793²⁰ מיליוני עסקאות בסכום כולל של כ-188 מיליארדי ש"ח - סכום הגבוה בכ-7 אחוזים מזה של השנה הקודמת. סכום עסקה ממוצעת בכרטיס תשלום עמד השנה על 237 ש"ח.

בלוח 8 להלן מוצגים נתוני העסקאות בשקלים, כולל משיכת מזומנים באמצעות כרטיסי תשלום, וכן פעולות של קבלת מידע. הנתונים בלוח 8 לא כוללים עסקות רכישה ומשיכת מזומנים במטבע חוץ.

לוח 8

השימוש בכרטיסי תשלום, 2005 עד 2011

השנים (אחוזים)	התנועות (מיליונים)	הסכומים (מיליארדי ש"ח)	
10.4	482	113	2005
11.5	532	126	2006
10.3	585	139	2007
10.8	641	154	2008
4.5	685	161	2009
9.3	745	176	2010
6.8	793	188	2011 ¹

(1) נתוני הרביע הרביעי הם אומדן.
המקור: הפיקוח על הבנקים.

20 יודגש כי מספר העסקאות המוצג בלוח 8 כולל את כל העסקאות המפורטות בדפי החשבון ללקוחות, ואילו בחיובים אחרים בחשבון העזיז של הציבור, כפי שמוצג בלוח 9, נספרים רק החיובים שנרשמו בחשבון העזיז.

2.2 אמצעי התשלום

החייבים לחשבונות העו"ש של הציבור (לוח 9) הם צ'קים, מזומנים שנמשכו ממכשירי בנק אוטומטיים ומהבנקים, חיובים על פי הרשאה (המבוצעים במס"ב) וחיובים אחרים. החייבים האחרים הם חיובים וזיכויים אלקטרוניים (באמצעות זה"ב ומס"ב), פעילות בכרטיסי תשלום, תשלומים באינטרנט ופעולות עסקיות אחרות בין הלקוח לבנק, כגון רכישת ניירות ערך, רכישת מט"ח ועמלות.

החייבים לחשבונות העו"ש של הציבור הסתכמו בשנת 2011 בכ-21,900 מיליארדי ש"ח; זאת לעומת כ-19,892 מיליארדים בשנת 2010, עלייה של כ-10 אחוזים. סך החייבים בגין צ'קים עלה השנה בכ-4 אחוזים, וסך החייבים בגין משיכת מזומן - בכ-7 אחוזים. סך החייבים על פי הרשאה עלה בכ-8 אחוזים, וסך החייבים האחרים - בכ-11 אחוזים.

יש לציין כי הנתונים על החייבים לחשבונות העו"ש של הציבור המוצגים בלוח 9 שונים מהנתונים המוצגים בלוחות 4 ו-5: בעוד שבלוחות 4 ו-5 הוצגה רק הפעילות הבין-בנקאית, הנתונים בלוח 9 כוללים את כל הפעולות לרבות אלו שנשלחו בתוך הבנקים ולא הגיעו למסלקות הבין-בנקאיות.

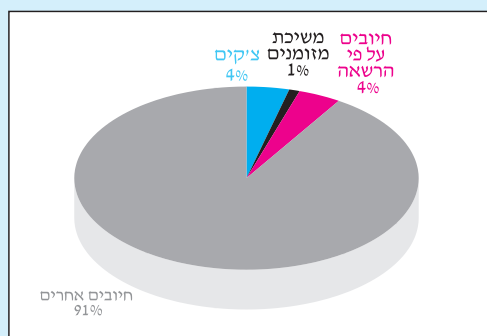
לוח 9

החייבים לחשבונות העו"ש של הציבור, 2005 עד 2011

צ'קים ¹	משיכת מזומן	חיובים על פי הרשאה	חיובים אחרים	סה"כ	
הסכומים (מיליארדי ש"ח)					
821	137	471	13,731	15,160	2005
888	143	527	15,910	17,468	2006
970	158	572	21,051	22,751	2007
924	163	633	19,754	21,474	2008
860	175	649	16,374	18,058	2009
906	184	728	18,074	19,892	2010
942	196	789	19,973	21,900	2011
4.0	6.5	8.4	10.5	10.1	השינוי השנתי (אחוזים)
התנועות (מיליונים)					
164	134	163	274	735	2005
163	138	171	304	776	2006
165	140	178	343	826	2007
159	135	187	338	819	2008
152	131	195	305	783	2009
151	130	203	322	806	2010
149	128	209	342	828	2011
-1.3	-1.5	3.0	6.2	2.7	השינוי השנתי (אחוזים)

(1) כולל החזרות צ'קים.
המקור: הפיקוח על הבנקים.

איור 12 התפלגות סכום השימוש באמצעי התשלום, 2011

המקור: בנק ישראל.

באיור 12 ניתן לראות בבירור כי החיובים האחרים הם חלק הארי של השימוש באמצעי התשלום (כ-91 אחוזים). הצ'קים שיעורם כ-4 אחוזים, וכן גם החיובים על פי הרשאה, ומשיכת המזומנים שיעורה אחוז אחד בלבד מהשימוש באמצעי התשלום במשק.

2.2.1 השימוש בצ'קים

על פי דיווחי הבנקים (לוח 10) משכו תושבי ישראל בשנת 2010 כ-149 מיליון צ'קים; מהם הוצגו במסלקה הבין-בנקאית כ-124 מיליונים (לוח 4), והיתר (כ-25 מיליונים) הופקדו בבנקים שמהם נמשכו.

מספר הצ'קים שנמשכו היה השנה נמוך מאשר אשתקד ב-1.1 אחוז - תהליך המאפיין את

המדינות המפותחות, ונובע בעיקר מהשימוש הגובר בכרטיסי תשלום וביתר ההעברות האוטומטיות.

לוח 10

צ'קים שנמשכו וצ'קים שהוחזרו, 2005 עד 2011

שיעור ההחזרות (אחוזים)	צ'קים שהוחזרו	צ'קים שנמשכו	
הסכומים (מיליון ש"ח)			
2.8	22,751	820,666	2005
2.6	23,013	887,536	2006
2.7	26,475	970,363	2007
3.0	28,169	924,131	2008
3.3	28,134	859,666	2009
3.0	27,392	905,949	2010
3.0	28,281	941,528	2011
-	3.2	3.9	השינוי השנתי (אחוזים)
התנועות (אלפים)			
2.4	3,989	164,179	2005
2.5	4,132	163,013	2006
2.5	4,168	164,600	2007
2.8	4,394	159,347	2008
2.8	4,174	151,748	2009
2.5	3,821	150,865	2010
2.5	3,694	149,147	2011
-	-3.3	-1.1	השינוי השנתי (אחוזים)

המקור: הפיקוח על הבנקים.

הסכום הממוצע לצ'ק עמד בשנה הנסקרת על 6,313 ש"ח, לעומת 6,005 ש"ח אשתקד. עלייה זו מהווה המשך למגמה הניצפית בעשור האחרון: עלייה של 43 אחוזים בסכום הצ'ק הממוצע. הסכום הממוצע הגבוה לצ'ק מוסבר בעובדה שתשלומים גדולים במשק עדיין נעשים באמצעות צ'קים; לדוגמה תשלומי מסים של חברות עסקיות.

מתוך הצ'קים שנמשכו בשנת 2011 (לוח 11) הוחזרו כ-3.7 מיליוני יחידות, שהן כ-2.5 אחוזים מהמספר הכולל, בדומה לאשתקד. מתוך סכום משיכות הצ'קים, שעמד על 941,528 מיליוני ש"ח, הוחזרו כ-3 אחוזים, וזאת בדומה לשיעור ההחזרות בשנת 2010. ניתן לראות כי מספר הצ'קים החוזרים פחת ואילו סכומם עלה - שינויים המעידים על עלייה בסכום הממוצע של צ'ק חוזר. כמחצית מהצ'קים הוחזרו מהסיבה שאין די כסף בחשבון, וכמחצית הוחזרו מסיבות אחרות (צ'ק שהוצג לאחר תום תוקפו, חתימה לא מוכרת ועוד).

בלוח 11 להלן מוצגים הסכומים ומספרי הצ'קים שנמשכו והוצגו בשנת 2011, בחלוקה לפי חודשים:

לוח 11

צ'קים שנמשכו וצ'קים שהוחזרו, 2011

שיעור ההחזרות (אחוזים)	צ'קים שהוחזרו	צ'קים שנמשכו	
הסכומים (מיליוני ש"ח)			
2.8	2,296	81,650	ינואר
2.7	2,043	74,498	פברואר
2.9	2,340	81,830	מרס
3.9	2,633	68,253	אפריל
2.8	2,393	85,929	מאי
2.8	2,126	76,839	יוני
3.0	2,383	80,334	יולי
2.9	2,316	79,870	אוגוסט
3.0	2,200	73,547	ספטמבר
3.0	2,450	80,400	אוקטובר
3.1	2,456	78,910	נובמבר
3.4	2,665	79,468	דצמבר
התנועות (אלפים)			
2.6	329	12,773	ינואר
2.4	278	11,653	פברואר
2.5	327	13,202	מרס
2.5	272	10,874	אפריל
2.5	331	13,465	מאי
2.3	282	12,279	יוני
2.4	308	12,689	יולי
2.5	306	12,228	אוגוסט
2.3	279	11,938	ספטמבר
2.7	346	12,882	אוקטובר
2.4	314	12,829	נובמבר
2.6	322	12,335	דצמבר

המקור: הפיקוח על הבנקים.

2.2.2 מזומנים

על פי הנתונים המוצגים בלוח 12 להלן משיכת המזומנים על ידי הציבור הסתכמה השנה בכ-196 מיליארדי ש"ח, וזאת לעומת 184 מיליארדים אשתקד (עלייה של כ-6.5 אחוזים). שיעור השימוש במזומנים מסך כל החיובים לחשבון העו"ש של הציבור נותר כפי שהיה בשנה הקודמת - כאחוז אחד. על אף הגידול בשימוש בכרטיסי חיוב, בכרטיסי תשלום מראש (pre-paid), באינטרנט ועוד, לא מסתמן צמצום של השימוש במזומנים כאמצעי תשלום; להפך: משיכת המזומנים גדלה החל משנת 2005 ועד לשנת 2011 בשיעור של כ-43 אחוזים. הסכום הממוצע למשיכת מזומנים עמד בשנת 2011 על כ-1,530 ש"ח לעומת כ-1,410 ש"ח אשתקד, גידול של 9 אחוזים.

לוח 12
מזומנים, 2005 עד 2011

	משיכת מזומנים		מזומן בידי הציבור	
	הסכום השנתי (מיליארדי ש"ח)	השינוי השנתי (אחוזים)	הממוצע החודשי (מיליארדי ש"ח)	השינוי השנתי (אחוזים)
2005	137	-	19	-
2006	143	4.4	21	10.5
2007	158	10.5	23	9.5
2008	163	3.2	27	17.4
2009	175	7.4	34	25.9
2010	184	5.1	37	8.8
2011	196	6.5	40	8.1

המקור: הפיקוח על הבנקים.

2.2.3 חיובים על פי הרשאה

כפי שמפורט בלוח 13 להלן, החיובים על פי הרשאה הסתכמו בשנת 2011 בכ-209 מיליוני תנועות, בסכום כולל של 789 מיליארדי ש"ח; זאת לעומת כ-203 מיליוני תנועות ו-728 מיליארדי ש"ח אשתקד (עלייה של כ-3 אחוזים במספר התנועות ושל כ-8 אחוזים בסכומים). סכום החיובים על פי הרשאה גדל משנת 2005 ועד שנת 2011 בכ-68 אחוזים, ושיעורו בסך החיובים לחשבונות העו"ש של הציבור היה בשנה הנסקרת כ-4 אחוזים.

לוח 13
חיובים על פי הרשאה, 2005 עד 2011

	תנועות		סכומים		השינוי השנתי בסכומים	
	(מיליונים)	(מיליארדי ש"ח)	(מיליארדי ש"ח)	(מיליארדי ש"ח)	(אחוזים)	(אחוזים)
2005	163	471	-	-	-	-
2006	171	527	11.9	11.9	11.9	11.9
2007	178	572	8.5	8.5	8.5	8.5
2008	187	633	10.7	10.7	10.7	10.7
2009	195	649	2.5	2.5	2.5	2.5
2010	203	728	12.2	12.2	12.2	12.2
2011	209	789	8.4	8.4	8.4	8.4

המקור: הפיקוח על הבנקים.

2.2.4 חייבים אחרים

החייבים האחרים לחשבונות העו"ש של הציבור אינם מסווגים, ועיקרם הוראות חד-פעמיות להעברת סכומים לחשבון אחר של אותו לקוח או של לקוח אחר, חייבים הנובעים מפעולות עסקיות בין הלקוח לבנק (כגון תשלומי ריביות ועמלות רכישה של ניירות ערך או מט"ח), הוראות לחיוב החשבון בכרטיסי תשלום²¹ ותשלומים של הציבור במערכת זה"ב.

החייבים האחרים הסתכמו בשנה הנסקרת בכ-19,973 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-18,074 מיליארדים בשנה הקודמת (לוח 9). שיעורם של סך החייבים האחרים בסך כל החייבים בחשבונות העו"ש של הציבור עמד השנה על 91 אחוזים.

21 חלק מהבנקים מדווחים על כך במסגרת החייבים על פי הרשאה.